

ŠIAURĖS ATĒNAI

2011 m. birželio 10 d. Nr. 22 (1040)

ISSN 1392-7760 Kaina 1,90 Lt

Sibiro tremtims atminti — p. 2

Istorinis S. Kubricko interviu: „Kosminė odisėja“ – mitologinė sakmė — p. 3

A. Užkalnio nuvainikavimas — p. 9

Komiksai apie krevetę — p. 12

Marine life

GIEDRA RADVILAVIČIŪTĖ

Nn: nesupratau.

Aš: skaityti moki? Rasiau, ieskau seksualines tapatybes.

Nn: koks tu lovoj?

Aš: su vilnonem kojinem.

Nn: klausiu, kaip myliesi.

Aš: kaip visi zmones.

Nn: ka su manimi darytai, jei buciau salia?

Aš: mokycią angli kalbos ir nechamisko elgesio.

Nn: ka reiskia mechanisko elgesio. Ar tu mane pabuciuotum?

Aš: su nepilnametem palaikau normalius santykius.

Nn: nu gerai, man penkiolika.

Aš: tevus turi?

Nn: turiu. Pervesk man i saskaita 20 Lt.

Nn: lita? Noriu su tavim susitikti.

na neverkia, jos nėra. Ji barsto smulkintas daržoves ant picų fabrike trys valandos kelio nuo Londono. O gal guli miestelio kapinėse po mediniu kryžium. Kai ją laidoj, tai Marina irgi neverkė, rūkė pasislėpusi tarp pušelių ir dėjo nuorūkas į nupjautą mineralinio butelį, stovintį tarp medžių, rodės, amžinai. Jei tokį butelį pamatyčiau pastatytą Šiuolaikinio meno centre ir šalia jo būtų užrašas – *Cigaretės, surūkytos laidojant motiną* – imčiau analizuoti kaip meno kūrinį. Grįždama prie bažnyčios šventoriuje mergaitė rado ritę su atsivynojusiu geltonu siūlu ir jai pasirodė, kad jei aptiks to siūlo galą žolėje, ta kryptimi turėtų pasukti ir tada kas nors atsitiks, pavasarį.

Pavasarį paryčiais prie namo, kuriame aštuoni butai, morčiuojasi katės. Jų dubenėlis visada kaip privertas, nes niekas jo neplauna, deda maistą ant maisto, žaliaj žuvį į pieną. Pro mergaitės langą matosi Budvyčio peizažas. Negražiai mane augino. Laukas, pieva, kelias, upė. Vaizdas suvirpa ir atgyja, kai į telefoną ateina žinutė. Žinučių atsitiktinai parinktomis skaitmenų samplaikomis ji išsiuncią kasdien keliolika. Pradžia visada vienoda: „Ka wk?“ Kartais kai kas užkimba. Kaip aš... Kai ji žiūri pro langą į kiemą, tai po ji vaikšto Bondas, Rudokas ir Jampolskis... Dar nepažystamas vyras iš didelio miesto, bet ne iš Ciuricho, su vilnonėm kojinėm, ieškantis savo lytinės tapatybės, galintis pervesti 20 litų. Juodai lakuoti nagai, lako buteliukas pirktas turgaus kioske. Dėlės linija apvestos akys – makiažo specialistai tokį kontūrą vadina pandos akimis. *Malenkaja Vera*. „Ką su manimi darytai, jei būčiau šalia?“ Vieno veiksmožodžio tarminė forma išlikusi, o kito – ne, pasyvus savęs kaip naudoti skirto daikto suvokimas. Marinos vardas išgalvotas, bet kol kas susekti prototipo neįmanoma. Vakarinės lempos šviesoje matau, kaip ji prisėda ant mano lovos krašto, užsirūko. Susuka tūtele pirmą pasiekta nuo komodos popieriaus lapą. Pavyzdžiu, tą, ant kurio vakar išsispaudinėti eileraštį iš intereto: „Nedovolen stoju i tich, / Ja, sozdatel' mirov moich, – / Gde iskusstvenny nebesa / I chrustalnaja spit rosa.“ Cigaretės pelenai tyloje vos vos krebzdėdami byra ant keturelio, likusio vidinėje lapo pusėje. Mergaitė paima iš lentynos kvepalus, purkšteli ne ant save, į orą, žvilgteli aukštyn, tarisi kvapas galėtų būti regimas. Dukra eina pro mus į virtuvę, išverda arbatus, grįžta, nusidrožia du pieštukus, pašpiria Marinos sportbatą, bet jos pačios nemato. Marinos batai „Puma“ nuauti nuo tévo. Isivaizduoju, kiek kartų Marina žiūrėjo į jį miegančią ir dalykiškai isivaizduavo nužudytaq. Isivaizduoju, kaip tas, kokį ji isivaizduoja mane, išlanksto mergaitę mašinoje, motelyje prie stoties kaip pinigine. Jeigu jai „pavyks“ – Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Italijoje, Olandijoje. Normalaus žmogaus trijų septynių sekundžių malonumą ji sunaikina klausimais (ar tau taip patiko? o taip?) ir iš filmų nukopijuotomis aktų aimanomis.

Oralinis seksas prie stoties kainuoja nuo 30 litų, nelygu koks paros laikas, kokia situacija, klientas. Klientas visada teisus, bet prie stoties jis teisus ypatingai. Bent keletą kartų per mėnesį eidama pro stoties „McDonald's“ girdžiu pokalbius. Mašina sustoja prie šaligatvio. Batai su penkiolikos cm kulnais ir tviskančiais kristaliukais ant aulo prieina, langas atsidaro. Klausimas: „Norésit ko nors?“ – „Norésim.“ – „Oralinio?“ – „Jo.“ Deramas greit, instinktus, kaip ir visa kita, veikia akimirkos tironija. Aplink skraido tolimuose kraštose išsiveržusių ugnikalnių kietosios dalelės, pirmosios žiedadulkės ir varnos, iškarpytos iš Vaiko teisių konvencijos.

Nukelta į p. 4

Oleg Kulik. Mergaitė pelkėje. 1997

Forget about Brosnan as Bond. Už kitą filmą apie agentą jis užsiapręše milijonų, sakė, išliejau tiek prakaito, krauko ir ašarų, kad pigiau nevaidinsiu. Turbūt dėl to paėmė Craigą. O Craig negaliu isivaizduoti vardinančio Bondą, nes jis mano atmintyje tebeobliuoja lentą. Obliuoja lentą ir tebesimyli su dvigubai vyresne moterimi filme „Motina“. Filmas turėjo būti itaigus psychologiskai – postmenopauzinę moterį, nugyvenusių nuobodų šeimai pasiaukojamą gyvenimą, po vyro mirties išpūdingu kūnu ir paprasta medine filosofija atgaivina dukters mylimasis. Turėjo būti itaigus psychologiskai, o tapo itaigus ir perversiškai, mene tai trapi riba. Ne tikiu atgijusiu moterų libido tame amžiuje, kai bliūkšta rau menys, retėja kaulai, kai pamirštami atmintinai žinoti pyragų receptai ir kai jau galima apkabinti porą klasės draugų paminklų kapinėse. Nors... kai kurios moterys natūraliai nebesigaminantį estrogeną suvaidina taip pat idealiai kaip Anne Reid kine.

...Émiau isivaizduoti Mariną. Tėvas miega sekmadienio popietę girtas. Burna pravira, lūpu kamučiuose putos. Nenusiavęs nuo kojų batų „Puma“. Sportbačiai pirkti Švenčionelių turgelyje (arba pavogti iš apsakymo „Dryžuoti“). Netolišce girdisi muzika – akordeonas, liūdesio vargonai. Kai tuo instrumentu groja ne didmeistris ir ne klasiką, tai jis sustiprina nyką, o vėliau dėl to sukelia pyktį. Marinos moti-

Nepažistomas numeris: as marina.

Aš: cvetajeva?

Nn: nesupratau.

Aš: tai gal megsti murakami?

Nn: nesupratau.

Aš: cia, kur esu, ciuriche, murakami valgo su cesnakais, kainuoja kelis frankus.

Nn: nemeluok, butum ne cia, nenueti mano minutes. Tu vyras ar moteris.

Aš: ieskau seksualines tapatybes.

Nn: pzd nch ozy.

Aš: nesupratau.

– Su kuo susirašinėji? – paklausė dukra iš kito kambario.

– Su Marina.

– Kas ta Marina?

– Manau, kokia šešiolikmetė.

Nn: nesupratai? Trink numeri gaidy.

Aš: ciuriche nutolau nuo lenku kalbos, gal moki angliskai?

Nn: O tu? Kaip bus povandeninis gyvenimas?

Aš: marine life.

Nn: saule?

Aš: sun.

Nn: traukinys?

Aš: train.

Nn: medis?

Aš: tree.

Nn: vėjas?

Aš: wind.

Nn: is kur viska zinai?

Aš: is protingu knygu iš zmoniu.

Nn: ka dabar wk?

Aš: ziuriu kina.

Nn: kada eisi gult?

Aš: ziuresiu kita kina, patikrinsiu banko saskaitas, tada.

Nn: vienas?

Aš: gal vienas, gal viena.

Gedimino prospektos Raudų siena

Eksperimentas su asmenine patirtimi, kaip ir viskas šioje žemėje, prasidėjo visai neplanuotai. Kažkuriuose knygų mugėje, Lietuvos knygų atlaiduose, varčiu, vėliau jau ir rimtai analizavau fotografijų albumą „Tremis prie Manos upės“.

Fotografijos Lietuvos nacionalinio muziejaus 2008 m. išleistame leidinyje yra tarsi lėtas nespalvotas filmas, pasakojantis Sibiro tremties istorijas, pilnas atsakyti ir neatsakyti klausimų. Štai keletas neatsakyti, kilusių mano devynerių metų duktukai: kodėl fotografijose niekas neverkia – netgi daug kur šypsosi? Kas atsitiko sesutėmis Andriulionytėmis, kai, mirus mamai, buvo išežtos į internatą? Fotografijose tyliai miršta žmonės – Palionių Petras, nesveiką širdį turintis paauglys, su didele šeima atitremtas prie Manos upės. Vienoje nuotraukoje jis yra, kitoje matai aukštus šviesaus medžio kryžius ir būrelį Palionių šeimos moterų bei vaikų už medinės kapo tvoros. Užrašas patvirtina Petro mirties faktą. Kilo ir labai keistų klausimų, pavyzdžiui: kodėl ponas Juozas Gaidys su tokiomis linksmomis languotomis kelnėmis šypsodamas kažkur išvyksta? O kur jo jaunoji žmona Uršulė, kurią mačiau ankstesnėje nuotraukoje? Verčiu puslapį ir matau, kaip didelis būrys žmonių laidoja dvi-dešimt aštuonerių moterų. Taigi, ankstesnėje nuotraukoje besišypsantis vyros su dukrele 1956 m. vyksta namo, į Lietuvą.

Taip knygos vaizdai nejučia transformuojas į jau primištus asmeninius atsiminimus apie tremtį.

Tremis, egzilis, „pas baltas meškas gal nori“, saulėtas Magadanas, Vorkuta, „ir sienos ausis turi“, Sibiras, Gulago archipelagas, Solženycinas... Terminai, pavardės, vietovardžiai, ateinantis iš labai toli, iš daug kur – iš vaikystės, skaitytų knygų ir tremtinų prisiminimų, močiutės istorijų, jos ir mamos neaiškių kalbos, žvilgsnių ir iškalbingų nutylejimų, kažkur ir kažkada sutiktų žmonių pasakojimų. Tuos visus patyrimus, susimazgusių i krūvą ir netikėtai išnyrančius į sąmoningo suvokimo paviršių, norėtusi išvynioti, atnarplosti, sutvarkyti. Sudėlioti viską taip kaip vaikystės „sekretą“ smėlyje, kai po spalvotu stikliuku ant blizgančių saldainių popieriukų būdavo išdėliojamos sudaikteliautos smulkmenos, be to, būtinai gėlės, kartais sudžiovintos arba ką tik nuskintos. Taigi, valau „sekretą“ – asmeninę geltono arba žalio stiklo paslaptį – ir stebiu, kaip iš po stiklo lėtai keliiasi pamiršti herojai ir darbar jau kartu su mumis tėsia savo transformuotas egzistencijas.

Pradėsiu nuo vaikystės... Pirmoji buvo žydiškoji tremtis, pasakojama amžiną atilsį mano močiutės. Istorijos buvo magiškos, jos kaip suktukas užsukdavo mūsų vaikišką vaizduotę. Tuomet ir buvo sukurti stipriausiai tremties kadrai, močiutei dideliu greičiu skriejant į išsvajotą dienos poili-

sio karalystę. Vėliau tie kadrai paseno ir nenaudojami išbluko, o dažniausiai močiutės pasakoja istorijų istorijos herojus liko amžinai dulkėtas, nuo nešvarumų susigarbančius plaukais, nyrantis į rūką Sinajaus kalno papédėje.

Kažkur netoli ese visai ne stūksojo, bet nuosaikiai žaliau Alyvų kalnas, ir kuo ilgiau galvojau apie šį vaikystės vaizdinį, tuo aiškiau supratau, kad žydinčių alyvų krūmų, liaudiškai vadinančių „bezaise“, ten jokiui būdu būti negalėjo, bet ar dėl kalno pavadinimo, ar dėl nesupratimo, kad, be alyvkrūmų, egzistuoja ir alyvmedžiai, o gal dėl paveikslo virš močiutės lovos to laikotarpio atminties kadruose pora gražią alyvų krūmų tikrai žydėjo. Rašant tapo aišku, kad išversta neteisingai – tuomet būta ne Alyvų, bet Alyvmedžių kalno. Tieki to – kaip radom, taip ir paliksim.

Toliau – žiaurioji arba skanioji tremties pasakoje apie Joniuką ir Grytutę. Visai skaniai atsimenu miške pastatyta namelį iš riestainių meduolių ir kitokių saldumynų. Vaikystėje ši tremties atrodė visai priimtina. O dabar atrodo, kad ši tremties forma yra turbūt skaudžiausia, nes buvo preciziškai suplanuota tévo. Na, bet pasakos pabaiga – tikras *happy end*. Todėl ramiai palieku vaikus ant meduolių trobelės slenkščio, jau nugalejusius piktajā raganā ir nuoširdžiai graužiančius saldumynus. Niam niam.

O Alyvų kalne sėdi pats save, jau dėl mūsų visų, ištremėjės vyras – gražaus veido, tamsiai, gražiai sušukuotais ir ant pečių krintančiais banguotais plaukais, su liūdesiu žiūrintis aukštyn. Gražuolis Jėzulius. Stebuklingai panašus į tą, iš paveikslo, besimeldžiantį tarp žydinčių krūmų virš močiutės lovos. Su ilgesinga moteriška veido išraiška laukiantį tėviško – dangiškojo ženklo. Gražu...

Pačiais dramatiškiausiais momentais, istorijai pasiekus kulminaciją, močiutės kalba užsikirs davos, dar sekundėlė – ir istorijos su visais galvose sulipdytais kadrailis, tarsi pakartodamos susivėlusio biblinės istorijos herojus elgesį, išsilidydavo ir dingdavo rūke. Močiutė, kovodama su pačia stipriausia popietės ar vakaro pagunda, iš visų jėgų ir po keteta kartu kartodavo pagrindinius istorijos žodžius – Sinajaus kalnas, Mozė, Pažadėtoji žemė, išrinktoji tauta, Jėzulius... Pasakojimas dingdavo, neturėdama kitos išeities, su liūdesiu paleisdavau visus tremtinius laisvén. Gaila.

Vėliau viskas liūdniai ir baisiau. Ritmiški mamos plakutuko garsai rišant šeimos pasididžiavimą – gražuolių kilimą – tarsi maskavo ir savo kiliminiuose labirintuose slėpę chroniškais sovietų trukdžiais pjauustoma radijo stotį „Sloboda“, „Amerikos balsą“, Sevą iš Londono* ir kiekvieną bangomis sklidantį laisvą terminą, žodį ar pavardę – Sacharovas, Solženycinas, Rostropovičius... Po daugelio metų pastaram jam spaudžiau ranką kavinėje prie Vilniaus rotušės, trečią valandą ryto maestro jaukiai geriant kavą su savo impresa-

rijumi. Tada norėjau turėti tokios drąsos – rankos paspaudimo drąsos.

Na, o iki šiol bet kokie elektriniai, net ir žoliapjovių ledžiamų kauksmai – būtent taip sovietai naikino laisvą žodį – akimirką nuneša į vaikystę ir paauglystę ir kartu su penktame aukšte daužoma mėsa sukuria visai autentišką vaikystės garsinį foną – radio ir plaktuko dūžių sintezę.

Tuo pat metu jau žinojau, kad egzistuoja išstretoji mūsų tautos dalis – apledėjė, sustirę ledo žmonės, renkantys rusų karininkienių išmestas, su šlapimu sumaišytas bulvių lupenas; ponas Skebéra, kaip skaniausią saldainį graužiantis savo diržą – šimtai tūkstančių mūsų žmonių. Na, bet mano vaikystėje apie juos buvo kalbama mažai arba visai nekalbama. Kur ten, sienos vis dar turėjo ausis.

Jau vėliau apie tai daug knygų skaityta, klausytasi prisiiminimų, matyta daug gėlių prie paminklų tremtiniams, girderės iškilmingų vėliavų plazdėjimas. O kas už jo?

Ką jautė Elena Vidugirytė, atitremta iš Panevėžio į Vilnių ir numesta į KGB rūmų rūsius, be teismo nužudyta ei-dama aštuonioliktuosius metus? Ne nušauta, bet nukankinta. Merginos pavardę radau skaičiuodama nužudytus lietuvius, kurių vardas buvo Petras. Baisu, gėda kam ir pasakyti, bet taip aš suradau Eleną, kurios vardas ir pavardę buvo iškalti ant tos pačios KGB rūmų sienos, o aš nuobodžiaudama éjau skaityti paskaitos į Ūkio ministeriją. Dabar KGB pastata vadinu Gedimino prospektos Raudų sieną.

Tada vėl užsimaniai turėti drąsos – nuėjau į archyvus ir užsisakiau Elenos bylą. Laukiau savaitę. Gavusi dokumentus, nusistebėjau dėl dviejų dalykų: pirmiai, Elenai buvo 18 metų, ne 28, kaip skelbia užrašas ant buvusio KGB pastato sienos, antra, niekas, be istoriko Antano Tylos, šios bylos nebuvuo vartęs. O juk Elena – lietuvių Žana d'Ark, tikroji lietuvių didvyrė ir gražuolė (pagal „Google“ rastą fotografiją).

Apie šitą sieną man rašyti sunkiausia. Gal dėl to, kad ne viskas ištirta, ne viskas aprašyta ir sužinota? Gal tik tada, kai daugumai prospektuose prieiviu trumpi vardai, pavardžiai, gimimo ir mirties datų įrašai taps realiaisiai, kažkada gyvenusiaisiai ir mylėjusiaisiai žmonėmis, galėsiu paleisti savo herojė į jai priklausančias gėlėtas erdves, o man sustos virpėjės oras dėl nesenai tame pačiam prospektu vykusiu siaubų? O gal mano paskutinė herojai Elenai reiks dar palaukti tiek, kiek Mozei ar Jėzuliu? Sunku atsakyti, viskas taip neplanuota šioje žemėje.

INGRIDA JONUŠIENĖ

* Seva Novgorodcevas – BBC muzikinių radijo laidų vedėjas.

Visi laiškai – žirafos

Paukšte tu (ha, kreipinys panašus į ištiktuką, bet toks jau ištiko).

O ištinka mus ne tik tai, kas telpa ištiktukuose, jaustuko, net daiktavardžiuose su veiksmažodžiais. Tad pakalbėkim apie praradimus (po šio saknio nėra taško ne dėl to, kad jis pamiršau)

Prarandam viską, pradedant kokia nors sriuba, kurią šiandien valgėm. Visų pirmą prarandam metų laikus, nes jie kažkodėl ikyriaiai akivaizdūs. Štai pilna laja, vadinkim, smulkiųjų ornitologijos pavyzdžių, o jau žinom, kad „bus rudo, atjos šiaurys“. Ornitologija praras spalvas ir balsus. Ir jau nebebūkim tokie naivūs, išsivaizduodami, jog metų laikai yra keturi. Vivaldi tai atleistina, Donelaičiui irgi, mums ne. Metų laikų yra trys šimtai keliausdešimt ir mes juos prarandam vieną po kito. Argi jie vienodi?

Padovanojau tau vieną savo mėgstamiausią knygą – Sei Shonagon. Kiek jos puslapiai jau prarada? Mačiau tame nuolat skaitant ir tavo gražiose akysie tie puslapiai atspindėjo praradimą po praradimo.

Net nežinau, ar Kolumbas atrado Ameriką, ar ją prarado. Viską mes stengiamės pakeisti, perkeisti, tam tikra prasme ir sunaikinti. Tu naikini Sei Shonagon, kaip aš kadais ją sunaikinu. Mes abu naikinam Cortázarą, Gainsbourg’ą, MKČ, Sandy Denny, galų gale tu naikini mane, aš – tame.

Taip, štaišas griovimas švelnus, nes vyksta sąmonėje ir kuria iliuziją, jog mus turtina. Tačiau tai nekompenzuojai viso praradimo masto ir suvokimo jį mumyse vykstant kiekvieną sekundę.

Nemėgstu fotografiotis, šis veiksmas itin vizualizuojia praradimus. Nebeskaitau laikraščių, nebežiūriu televizoriaus, tuoju pats tarsi ornitologija, tačiau kažkai juk veikiu, tad esu

siužetiškas. Mano mielas bičiulis Regimantas T. susitikime VDU kalbėjo apie siužeto svarbą prozai. Proza turinti *pasa-kotis*. Tuomet nesutikau su juo, nors esu siužetinės novelės gerbėjas. Tačiau siužetas mus išsunkia, ne mes jį nušaunam, o jis mus. Jis rodo nuolatinį praradinėjimą ne blogiau nei nuotraukos ar vakarykštė televizijos programa ant stalos.

Siužetas įrodo vieną paprastą dalyką – istorijos eiga linijinė ir mes esam mirtingi. Todėl siužetas man bausis, o Sisifas gražus. Nebijau mirties, nes netikiu, kad mes mirtingi. Koks skirtumas, kokiuoje kambariuose mus pro langus pamato tie sudrėkę pavasarių paukščiai. Vis kituose ir vis kiti, nes ankstesnius būnam praradę, pravalgę. Ir paukščiai, paukščiai tu, paneigia pasaulio siužetiškumą.

Mes labiau jū snapuose nei kolumbariumuose. Jei būtų kitaip, neegzistuotu poezija. Jei būtų kitaip, pasaulis vystytusi. Kaip tau atrodo, ar jis kiek išsivystė nuo Homero ar Sei Shonagon? Tik išjunk televizorių ir pokyčių svarba dingsta. Paukščiai ne. Laja ne. Sei Shonagon ne. Tu ir aš ne. Tol, kol visus sunaikina siužetas.

Dabar nuėjau pas tave, tu papasakojai apie mikado rūmų damą, kuri degė gėdos liepsnom, nes prisiminė tik dvi-dešimt imperatoriaus paminėtų eilėraščių, kitus buvo pamiršusi. Ir tai taip pat siužetas: nuėjau, parūkiau, papasakojai. Taip, tai gražus siužetas, noveliškai gražus, nes siužetus pavojus tas, jog jie dažniausiai gražūs.

Rūkydamas vis žiūréjau į mūsų senovinį laikrodį, kurį šaunioji Valda kažkodėl pasmerkė gražiam tiksėjimui ir baksnojimui į laiką. O juk ligi šiol gyvenom be jokių laiko ženklių: laikrodžių, laikraščių, TV. Tada pagalvojau, jog laiko irgi nereikia bijoti, mėginant jį suslėpti. Pastilės suciupiamos, vynas išgeriamas, knygos nutrūksta ties dušimtu-

ju puslapiu, bet laikas nenutrūksta. Jei nutrūktų, pusiaukelėje sustotų ir Sisifo akmuo. Laikas neturi siužetų, jis tik vilioja jų prisikurti.

Ir nereikia bijoti visų siaubų, mano susikvietų į šio lai(s)ko pradžią. Prarandam, tai praraskim. Naikinam, tai naikinkim. Tikim genezēm, tai tikėkim.

Tačiau kodėl pastarosioms reikia dešimtmečių, o svarbiausius savo dalykus kartais patiriam per sekundę? Ir ar neatrodo, kad tai, ką patyrėm per tas kelias gyvenimo sekundes, nugali visus likusius dešimtmečius?

Žinoma, mes kūnai, o jiems dešimtmečiai reikalingi. Mes kaip kūnai išgali mokam gyventi, net labai neprastai. O tai, kas mus supa, kas mus persmelkia, kas mus iš tiesų sudaro.....

Ha, čia jau stop. Geriau parašysiu, jog mus sudaro paukščiai ar gražgarsčių kotelai, kurių ten daug ant stalos palikai.

Ir žirafų laiškai tegu nuo šiol kelias be pašto ženklių. Parašyk man paskutinį laišką, aš parašysiu tau. Žirafų tekstus mes sunaikinom nuostabiai. Jie buvo. Ir tebeegzistuos. Nebe laikrašty. Mene apie kiekvieną objektą gali egzistuoti dvi visiškai priešingos nuomonės, tad: a) kažkai sunaikinom; b) bet nieko ne. Pagalvokim – ko.

Dabar einu suvalgyt tavo salotų. Suvalgysiu lygiai dvi: žaliaj ir žaliaj.

Jei tau atrodo, kad ir po šio saknio trūksta taško, tai jau prieštarausiu ir suvalgysiu kitas dvi salotas: juodą ir Baltą

Kestutis Navakas

Ar 2001-aisiais „meilė“ bus septynių raidžių žodis?

Su kino režisieriumi STANLEY KUBRICKU kalbasi Williamas Klomanas

Stanley Kubrickas režisavo tokius filmus kaip „Šlovės takai“, „Lolita“, „Dr. Streindžlavas, arba Kaip aš nustojau bijoti ir pamilaubombą“. Naujausias jo darbas – „2001 metų kosminė odisėja“, kaip pranešama, atsiėjo per 10 mln. dolerių ir buvo statomas ilgiau nei dvejus metus. Daugiausia laiko surijo specialiuju efektu kūrimas – pradedant nusileidimais Ménulyje ir bai-giant nepakartojama psychodeline apokalipse. Iprasta, kad S. Kubricko filmai kelia gincus ir nesutarimus, kai kada – pasipiktinimą. Tačiau „2001 metų kosminė odisėja“, nepaprastai slėpinė mokslinės fantastikos vizija, buvo pasitikta gana abejingomis recenzijomis, o daugeliui žiūrovų uždavė galvosukį: KĄ VISA TAI REIŠKIA?

Šiame interviu S. Kubrickas pateikia atsakymų, kai kurie jų – tarp eilučių.

– „Kosminės odisėjos“ siužetas paremtas galimu protinėmis būtybių atradimui kažin kur visatoje. Tai fantazija ar tikimybė?

– Iš tikrujų tai tos būtybės atranda mus. Bet tokia prie-laida nėra tik fantazija. Reguliarius „pulsarų“ skleidžiamų radijo bangų dažnius mokslininkai yra pagavę Anglijoje ir Puerto Rike. Keturi skirtinių šių signalų siuntimo šaltiniai yra labai toli, – galimas daiktas, už šimtų šviesmečių nuo Žemės, – ir byloja apie labai pažengusias civilizacijas.

– Šiuos irodymus laikote nepaneigiamais?

– Net jeigu jie bus paneigti, nežemiško intelekto egzistavimo tikimybė yra nepalyginti didesnė nei priešingo varianto. Mūsų galaktiką sudaro apie šimtas milijardų žvaigždžių, o mūsų matomoje visatoje yra apytiksliai šimtas milijardų galaktikų. Turint omeny visatai bendrą cheminę sudėtį, gyvybės atsiradimas planetose, reikiamu atstumu nutolusiose nuo savo saulėi, atrodo beveik neišvengiamas. Daugybė astronomų šiaisiai laikais linkę manyti, kad visata knibždėte knibždā gyvybės. Ir jeigu taip, kai kurioms gyvybės formoms gali būti milijonai metų – vien dėl to, kad jos anksčiau susiformavo. Mūsų Saulė nėra labai sena žvaigždė.

– Ar maštete, kaip galėtų atrodyti tokia labiau išsvysčiusi gyvybė? Kokias technologijas ji galėtų būti sukūrusi?

– Šiame filme mums labiau rūpejė žmogaus atsakas į pirmajį kontaktą su labiau pažengusiu pasaulliu. Be galo sunku išsivaizduoti, kaip galėtų atrodyti jų sukurtos technologijos – Arthuro Clarke'o („Kosminės odisėjos“ scenarijus bendraautorius) išitikinimu, bet kokia technika, aplenkusi mūsiškę, tarkim, kad ir penkiasdešimt tūkstančių metų, mums vis tiek atrodys tikras stebuklas. Žinoma, niekas nemanė, kad biologinės gyvybės formas tvertų labai ilgai. Ne-mirtingumas, – cheminio proceso, verčiančio ląsteles pa-miršti savo veiklą, apgręžimas, – atrodo visai pasiekiamas netgi žmogui per porą šimtų artimiausią metų. Iprasta manyti, kad tada, kai kitą išsvystymo lygi pasiekės mokslas leis peržengti nemirtingumo slenkstį, žmogus taps pusiau gyvūnu, pusiau mašina, o paskui – vien tik mašina. Galų gale, ko gero, būsime gryna energija. Mūsų vaizduotė neneša, kokį gyvybės pavidalą nužies milijoną metų vystėsis mokslas. Galbūt išgryninta siela bus ta galutinė forma, kurios siekiant išvengti galimos katastrofos. Problema egzis-

– Labai primena Platona.

– Taip. Ir visuose žmonijos sukurtuose mituose, – kurie, be jokios abejonės, išreiškia masių psichologiją, – siekiama tokios galutinės būsenos. Nebiologinės egzistencijos pranėsumai ir tobulumas suvokiami tiesiog instinktyviai.

– „Kosminės odisėjos“ pradžioje rodoma, kaip žmonės priešaušryje žmogbeždžionė išmoksta daiktą naudoti kaip ginklą. Ji švysteli aukštyn kaulq-lazdą ir ši išvirsta kosmose besisukančiu erdvėlaiviu 2001 metais po Kristaus. Koks čia ryšys?

– Ryšys labai glaudus, o laiko tarpsnis išties be galos trumpas. Emocinėje plotmėje skirtumas tarp kaulo-lazdos ir erdvėlaivio ne toks jau didelis. Žmogaus smegenys išsi-vystė šiam pradėjus naudoti daiktą kaip ginklą. Tai evoliucinis lūžis natūraliojoje atrankoje. [George'as Bernardas] Shaw sakė, kad žmogaus širdis slypi jo ginkluose, ir tai visiška tiesa. Visais laikais klestėjo neįtikėtina meilė ginklui. Faktas, kad pradžią visoms žmogaus technologijoms davė įrankio-ginklo atradimas, tiesiog akivaizdus.

– Ir tą įranki-ginklą jis pamilo kaip Bombą „Dr. Streindžlave“?

– Nėra abejonės, kad žmogu su mašina, kuri yra jo vaiskas, sieja stiprus emocinis ryšys. Mašina nebeišraunamai išsitvirtina mūsų gyvenime, sukeldama netgi jausminę pri-klausomybę ir manijas. Gražios mašinos seksualios. „Nikon“ kameros kvapas. Itališkų sportinių automobilių glotonumas ar muzikos grotuvu dailumas. Iš esmės mes jau gyvename savo išskirtinėje biologinių mašinų visuomenėje. Jau žengiame kažin kokių esminių permanentų keliu. Žmogus vi-

sais laikais dievino grožį, ir man atrodo, kad pasaulyje išsvyrauja kitoniškas grožis.

– Viename žurnale neseniai buvo ap-rašyta kuriožiska istorija apie išskirtinį vedybinių santykų trapumą tų porų, kuriuos kaip nors susijusios su kosmine industrija.

– Dėl to, kad mašinos be galos patraukliai.

– HAL'as, „Kosminės odisėjos“ personažas kompiuteris, beveik niekuo nesi-skiria nuo žmogaus, o štai aktoriai žmonės filme primena bejausmius dalykiškus robotus. Ar tuo norima pasakyti, kad kom-piuteriams vis labiau panašėjant į žmogų pastarasis vis labiau kompiuterėja?

– Nemanau, kad taip vyksta, deja.

HAL'as turi užprogramuotas emocijas, mat pažangiausiu kompiuterių technologams atrodo, jog pradėjus gaminti už žmogų protingesnius kompiuterius emocijos gali būti viena iš sujedamųjų tų išrenginių dalii. Emocijos gali būti naudinga ir efektyviausia priemonė formuojant elgseną. Bet, mano požiūriu, žmogus daugiau ar mažiau greičiausiai išliks toks pat, koks yra dabar. Žmonija iš tikrujų netampa objektyvesnė ar racionalėsnė. Iš esmės mus tebevaldo tie patys pirmynkščiai instinktai, kurie mu-myse buvo užprogramuoti prieš keturis milijonus metų. Kažkas yra pasakęs, kad žmogus yra ta trūkstamoji grandis tarp primatų ir civilizuoto individuo. Galima sakyti, kad tokiu požiūriu vadovaujamės ir filme. Esame pusiau civilizuoti, sugebantys susitelkti ir atjausti vienas kitą, bet priva-lome transformuotis į, pavadinkime, aukštesnę gyvybės formą. Žmogaus situacija iš tiesų labai nestabili. Žmonės labai geri, rimtai. Kai buvo išrasta atominė bomba, šalys el-giasi be galos atsakingai. Tačiau neabejotina, kad kol prie-monės sunaikinti gyvybę Žemėje egzistuoja, vien tik kruopštus planavimo ir protingo bendradarbiavimo nepakaks, siekiant išvengti galimos katastrofos. Problema egzis-

tuoja tol, kol yra salygos jai egzistuoti, ir problema iš esmės yra moralinė ir dvasinė. Galbūt net labiau evoliucinio nei techninio pobūdžio. Techninis sprendimas, galima sakyti, yra pirmoji pagalba, bet jis ne itin giliamtinkšas.

– „Kosminės odisėjos“ pabaigoje matome evoliucinę transformaciją. Ar tai alternatyvus siūlymas „Dr. Streindžlavo“ pasaulio pabaigai?

– Ne visai. Labai nemėgstu kategorizuoti ir iš tikrujų nerorėčiau aiškinti, ką tai reiškia, nes tai labiau mitologinio pobūdžio teiginys. Psichologiniu požiūriu visi mitai yra pa-našūs. Ju herojai leidžiasi į požeminį ar antžeminį pasaullį, susiduria su pavojais, patiria šiurpių dalykų. O tada vėl pa-sirodo kokios nors dievybės ar gerokai patobulėjusios žmogaus pavidalu. „Kosminė odisėja“ iš esmės yra mitologinė sakmė. Jos reikšmė turėtų būti apčiuopiamai intuityviai, psi-chologinėje plotmėje, o ne išreiskiama konkretiai tiesmu-kais žodžiais.

– Vieno laikraščio kino kritiko manymu, norint supran-tamai perteikti filosofinį požiūrį filme reikėjo vartoti dau-giau žodžių.

– Toks aiškinimas, žinoma, atspindi pirmon vieton žodį keliantį spaudos žurnalisto mąstymą. Aš neturiu nė men-kiausios abejonės, kad „Kosminės odisėjos“ istoriją papa-sakoti žodžiais neįmanoma. Filme dialogų scenos trunka 46 minutes, o per kitas 113 minučių nieko nekalbama. Žodžiai yra akivaizdžiai bei jėgai išreikštai tam tikras jausmų ir tikrovės, – arba už-tikrovės ar giliausią troškimų, kad ir kaip tai pavadinisi, – sritis. Muzika į šias sritis gali prasibrauti. Ta-pyba irgi. Nežodinės išraiškos formos gali. O žodžiai šiuo atveju yra siaubingi panciai. Stebétina, kiek daug žodžio kalinių priešinasi tų pančių atlaisvinimui ar visiškam išsiva-davimui iš jų. Tam tikra savasties dalimi žmogus kažin kaip jaučia, kad kosminė tiesa gali slypėti daug kur, bet tik ne raidėse A, B, C, D. Ji glūdi kažkur slėpininguose, nepaži-niuose minties, gyvenimo, patirties kloduose. Žmogus vi-sais laikais į ją vienaip ar kitaip atsiliepdavo. Religija, mitologija, alegorijos – jos buvo ir yra jautriausiai tą kosminę tiesą atliepiančios žmogaus stygos. Modernusis žmogus su savo racionalizmu pabandė ją sunaikinti ir sudavė ne vieną triuškinamą smūgį religijai. Tam tikra prasme tai, kas dabar vyksta kine ir populiarojoje muzikoje, yra atsakas į varžan-tį racionalizmo ribotumą. Norima pabėgti nuo įrodomų ir pademonstruojamų dalykų, kurie iš tikrujų nėra nei labai reikšmingi, nei naudingi ar įkviepiantys. Niekas juose ne-ižvelgia ir kokios nors didžios tiesos.

– Kartą jūs pacitavo kaip sakius, kad komizmas yra pa-ti žmogiškiausia reakcija į paslaptis ir gyvenimo paradok-sus. Ar esama komizmo „Kosminėje odisėjoje“?

– Prakilnumo joje nerasti, bet komizmo, žinoma, irgi ne. Šiokių tokių humoristinių atspalvių filme esama, bet Jame bandomos sukurti nuotaikos nesustiprintų aiškiai komiški elementai. Komiškų mitų tėra vos vienas kitas.

„The New York Times“, 1968.IV.14
Vertė Andrius Patiomkinas

Kadrai iš Stanley Kubricko filmo „2001 metų kosminė odisėja“
(1968)

Marine life

Atkelta iš p. 1

Kai kurias merginas (mergaitės ir moteris) pažįstu iš veido. Jos manęs ne, nes į nekonkurencingas praeives nekreipia jokio dėmesio, jų žvilgsniai būna stikliniai, bet tiksliniai. V. Akcionavas rašė apie vieną moterį: „Kad vėl patvirtintų savo tapatybę, ji susirasdavo taikinį – naują penį.“ Prie autobusų ir geležinkelio stočių kai kurie nauji peniai yra senu policiņinku, kitaip subyretų sistema. Viena čigonė, iš pažiūros jai buvo irgi gal penkiolika. Sodų gatvėje, kurioje sodų nėra, užaugo į bedantę tetą. Pirmą kartą, prieš dešimt metų, ją pamačiai išleidžiamą iš nenušiurusios „Audi“. Mergaitė pakisė abi rankas po sijono juosmeniui iš viršaus ir pasitaisė kelnaites. Stovėjo prie sankryžos. Prie sankryžos ji tada stovėjo ir plačiąja prasme, pasaulis buvo atviras – sun, train, tree, wind... Rankinė kabobo prieky ant kaklo. Norėjau sakyt – kaip pavalkai, bet ir taip mūsų proza prikasiota anachronistinių agrarinių palyginimų. Plaukai neblizgūs, šiurkštūs, matiniai. (Ant juodo kaip čigonų plaukai fotopopierius Stasys Eidrigevičius armijoje ėmė piešti pirmuosius plakatus.) Ko gero, dabar ta čigonė jau turi vaikų... Kai kurios moterys sako: „Pagimdžiau jam sūnų.“ Arba dukterį. Priklasomybės formas turi senas, iki dabar tebepuoselejamas tradicijas: „Ten tapo Egėjo žmona ir pagimdė jam sūnum Medą“ (graikų mitai). „Rusijos oligarcho R. Abramovičiaus draugė pagimdė jam sūnum“ („Lietuvos rytas“). „L. Kleiza parodė savo merginą“ (lrytas.lt). Marina: „Ką su manimi darytai, jei būčiau šalia?...“

Per tą laiką, kol galvojau apie gyvenimo sankryžas, atėjo 32 žinutės. Beveik visos su vienu žodžiu: „Atrasyk.“ Paskutinė: „Lb prasau atrasyk, noriu su tavim susitikti.“ Atrašiau: „marina, siunciu tau paskutine zinute. 1. kuo daugiau skaityk, Murakami taip pat. 2. ismok anglu kalba. 3. isvaziuok, kur nori, ir kiekvienam siulanciam 20 Lt atsakyk lenkiskai pzd nch ozy. 4. visa tai daryk, nekreipdamas demesio i tai, ka daro kiti.“ Nusiunčiau ir tą pačią akmirką pajutau, kaip suvirpėjo suodinas želatininis Budvycio peizažas už lango, į kurį žiūrėjo Malenkaja Vera. Filmas „Malenkaja Vera“ irgi baigiasi peizažu su fabrikų kaminais, bet dabar ji pavadinčiau ne sovietiniu akligatviu, bet nuoboduliu uždanga.

Daug kartų esu mąščiusi apie visai kitokį ir savo gyvenimo scenarijų. Apie įvairius scenarijus. Pavasariais jie išsišakodavo į visas puses, dingdavo minčių žolėje kaip išsvyniojė siūlai, ir atrodė, kad kiekviena gija veda į greitkelį, nešantį į sprogstančius nuo kvapų, spalvų ir įvykių miestus. Galėjau nuskeisti atsilus orams, taip, kaip man buvo pranashausi burtininkė pauglystėje. Nebūčiau turėjusi telefono. Negaučiau SMS, net šitų sakinių nebūtų buvę... Vaizavome su drauge už 8 rublius „nusipirkti ateities“ už miesto. Prie įėjimo prie medinio namo, kampuose rāstai buvo sunerti kaip operos primadonos pirštai. Gandas apie pranašavimų tikslumą keliavo iš turgo į mokyklą, iš mokyklos į kiemą, iš kiemo į dienoraščius, iš jų – į sapnus. Prie durų mus pasitiko jaunas vyras su ramentais ir, kaip man tada pasirodė, vedė daugybė kambarėlių. Iš išorės namas atrodė bakūžė, o viduje ēmė gaubtis, plėstis, dubti, dauginti savo erdves kaip kompiuteriniame žaidime virsdamas labirintu, iš kurio keiliai atgal dingo po dviejų posūkių. Ties kiekviena stakta reikiėjo žemai pasilenkti. Į antrą kambarį žengėme per katę, nejudančią iš vienos į kitą. Narveliuose čiulbėjo paukščiai, kanarėlės vien. Tuščiu dulkių vazų ore mirko dirbtinių jurginių ir pilnavidurių raudonų anonimių kotai, povų plunksnos. Kvėpėjo peljančia medžiaga, actu, tarsi už sienos būtų apsiveršiavusi karvė. Vištosh lesė ant grindų tarp kilimėlių, nunertų važeliai iš skudurėlių, pabertas kruopas, gal dėjo čia ir kiaušinius, rudu brudu išmargintus pasaulio kontūrais. Ir kai galiniame kambarysteje pamatėme sudžiūvusių užsimerkusių senutę, atsisėdome šalia jau visiškai išsekusios. Ragana paėmė ant nešvarios antklodės išvyniotą ledinuką, kaip stiklo gabala įčiulpė ji į burną priglaudusi prie lūpų gelsva ranka, panašia į vištosh koją. Mano kėdė stovėjo ant dangčio grindų, ji patraukus už metalinio žiedo, tikriausiai būtų atsivėrės rūsys, dar viena klaidinancio namo dimensija, dar vienas scenarius, be tų keturių punktų, kuriuos išgirdau tarianti jaunu, tarsi mūsų bendraamžės, melodingu balsu: „Atsilus orams saugokis vandens, skėsi. Sulaukus 24-erių turėsi sūnų. Užsidirbsi pinigų skaičiuodama pinigus. Trauki- si atsitsiktinius žmones, jie patys tave susiras norėdami patrūmo, turėsi galios keisti jų likimus.“ Neišsipildė... Turi dukterį. Skaičiuoti nemoku. Nė karto neskendau. Patarimų niekas neprašo, atvirkščiai, pasako, kad nesu tas žmogus, kuris labiausiai gelbsti gyvenime. Ir jau tikrai esu ne tas žmogus, kuris gelbsti mano pačios gyvenimą.

Kai man buvo 24-eri, tai pažiastomas mokytojos brolis su vyru važiavo už miesto į kolūkų atsivežti rūkytų sūrių jos trisdešimtmiečiui ir lediniame kelyje susidūrė su sunkveži-

mu. Abu žuvo iškart. Sūriai pravertė vakarienei po laidotuvių. Vaišių galėjau važiuoti ir aš, vietoj tos mokytojos brolio, bet tą dieną éjau pas gydytoją. Jei būčiau apsisprendus negrįžti iš Amerikos, kur kadaise gyvenau, ne tik mano, kaieto žmonių likimas būtų susiklostęs kitaip. Tikriausiai kiek kitokios būtų mano pažiūros. Galbūt būčiau mosavusi JAV vėliau Čikagos skvere, nes sunaikino bin Ladeną. Kai kam atrodo, kad sušaudė pavojingiausią pasaulio priesą, kai kam – kad pledą prie televizoriaus. Šiuo atveju sutinku su Vatikanu, nors su dogmatiškais krikščionimis dažniausiai ginčijuosi: „Jokia mirtis negali būti džiaugsmo pretekstas.“ Jei gyvenčiai Bruselyje, kovočiau prieš smurtą pries moteris. O dabar, kai gyvenu Lietuvoje, man keista, kad smurtą imta skirstyti pagal rūšis ir kai kurios jo rūšys privilegijuojamos valstybiniu lygiu, net pinigais. Moteris, prieš kurią smurtaujama, jei ji sveiki proto, gali pabėgti, pasislėpti, irodinėti užpuolusio ją kaltę teisme ir net laimėti. O neįgalieji, senukai, kuriuos vasarą randa savaigaliai atokiose sodybose užmuštas net po kelis, negali pasipriešinti niekaip. Kai kurie vaikai negali liudyti prieš smurtautojus, nes dar nemoka kalbėti. Jei nebūčiau gyvenusi Lietuvoje daugelį metų, tai nebūčiau, pagal kai kurių žmogaus teisių gynėjų apibrėžimus, homofobė. Lengviausiai turbūt tokia galėjau tapti čia. Keleto autorų, ginančių homoseksualų teisę savo seksualinę orientaciją skleisti viešai, straipsnius nekvietinuodama vertinčiau, kaip ir privalo vertinti šiuolaikinė išsilavinusi europietė. O dabar – man kyla klausimų. Kodėl juose konkretūs bukagalviai painiojami su heteroseksualumu, perva dinant jį heteronorma ir taip kuriant neapčiuopiamą ir todėl nesunaikinamą priešą. Kai prieš tampa „bendras nepakan tumas“, tai visuomenę ugdyti yra bergždžia, bet daryti tai galima amžinai. Jei nebūčiau gyvenusi čia daug metų, tai nebijočiau, kaip siūlė viena Seimo narė, eksperimentuoti su savo seksualumu. O dabar, visai kaip mano močiutė ir motina, eksperimentuoju su uogienėm. Pavyzdžiu, jei į litra braškių ipjaustau tris kivius, tai džemas nesustingsta. Ir pernai bandžiau, ir šiemet, pliurza. Jei būčiau gyvenusi normalioje vakarietiskoje šalyje, tai nesistebėčiau šiuolaikinio padorumo normomis, o dabar... keista, kad žmogus, išejęs į sceną, praneša šimtams žiūrovų, kokia – man visiškai nesvarbu – yra jo seksualinė orientacija, bet paklaustas, kokia jo alga, išsiželdžia, nes mano, kad tai netaktiškas kišimasis į jo asmeninį gyvenimą. Nesuprantu, kodėl žmogaus teisių gynėjai aistringai kovoja už vienalyties santuokas ir (taip pat aistringai) už nesusituokusių partnerių įteisinimą kaip šeimos... Moterų išvežimas į užsienį teikti seksualines paslaugas smerkiamas, o kita prekyba žmonėmis – surrogatinės motinos – yra modernios medicinos paslauga. Kai Nicole Kidman ir mano vienas mėgstamiausią dainininkų Eltonas Johnas su savo šeimomis nusipirkė surrogatinės motinos ir jų kūdikius, tai vienas BBC internetinis komentatorius paraše, kad tokios sudėtingos nesamonės turi vieną kartą baigti, žmonės turi turėti teisę kūdikius išsigiti online.

...O kažin kaip būtų buvę, jei, kaip kadaise norėjau, būčiau studijavusি mediciną?.. Jauna norėjau daryti žmonėms gera greitai ir tiesiogiai, per kraujospūdžio matavimo aparato, lašelinės ar švirkšto atstumą. O dabar žmonių dažniausiai nenoriu matyti iš viso. Jei būčiau tapusi sesele, tai tikriausiai ir kinas neveiktu manęs taip magiškai. Po kelių pirmųjų filmo minucijų televizorių arba iš Junginių, arba kaip musė įskrendu į saldų sutirštinto tikrumo pasauli, pamiršdama, deja, man dažnai jau nesuvokiamą aplink. Šitas persikelimo mechanizmas padarytas apčiuopiamas Turino kino muziejuje. Kino ekranas ten surkarpytas vertikalai, kaip žaliuzės, ir norėdama atsidurti amžių atimanačioje senos sinagogos erdvėje, kurioje pasakojama kino istorija, turi įeiti į ekrano fiziškai, rankomis praskėsdama jo žaliuzes. Jei būčiau mokinis medicinos, tai, ko gero, neiščiau taip dažnai ir į tapybos parodas. Man būtų nerūpėjusios tirštu aliejumi tapytos violetinės vynuogės, pavojingų žvérių ir paukščių iš kamšos, išmatos, daugiaprasmiai alijošiai, tvankūs lelijų tunneliai, prieštarangi secesiniai irisai, bambukų sanariai, teroristiniai saulėlydžiai ir tik paveiksluose kompetentingas dangus. Net suvokusi nebūčiau, kad galima įžengti į neegzistuojančias faktūras, kvapus, formas ir šviesą, bet dukra sako: „Geriausiai paveikslai tie, mama, kuriuose yra žmonių...“

Geriausiai paveikslai yra tie, kuriuose yra žmonių... Gerai, susitiksiu su Marina. Nuo jaunystės jaučiu kaltę, kad tarp realių žmonių ir manęs yra tarpas, kuris išnyksta bendraujant su žmonėmis paveiksluose, kine, knygose ir net laikraščiuose. Tai dėl to, kad esu egoistė. Bijau pareigu, pri mesto gyvenimo ritmo, kito charakterio diktatūros, alsavimo, megztinio ir odos. Tik grožinis pasaulis man atrodo rožinis. Jei žiūriu filmą ar skaitau knygą, tai apkurstu, nebegirdžiu pagalbos, slaugos, užuojaautos ir gailesčio stokojančiu. O jei atsiduodu jiems – tai jaučiu, kaip kadras po kadro gėsta man skirtas šioje žemėje įdomumas. Net kai bandau papasakoti įvykusį faktą, sakinį pradedu žmoniškai (...pri įėjom prie medinio namo...), o baigiu ji kitaip (...kampuo se rāstai buvo sunerti kaip operos primadonos pirštai“). Blaškausi tarp tų dviejų pasaulių kaip šūdas po eketę, t. y.

kaip candle in the wind. Marinai parašiau: „Ateinanti sestdieni. Vilniaus stoties McDonaldas. 10 rytų.“ Ji atsakė kone tą pačią sekundę: „Busiu.“

Nežinau, ką aš tai paauglei sakysiu. Gal nunešiu dukros perskaitytas Murakami knygas. Gal ir 20 litų. Reikėtų išsi aškint, ką veikia jos tėvas. Ar tikrai ji jis turi, kaip sakė. Rašė, kad turi abu. Kur gyvena. Iš ko? Tieki, po velynių, žmonių tais vaikigaliais rūpinasi. Ir pedagogai, ir vaiko teisių inspektorai. Skaičiu, kad dėl žmogaus teisių ir kitų dalykų viena ES inspektorė mus stebi asmeniškai. Ačiū Dievui... Bet ką man tai primena? Kai 1982 metais dirbau aštuonmetėje kaimo mokykloje mokytoja, tai mus stebėjo du šventimo skyriaus inspektorai. Kad vaikai būtų deramai ugdomi, kad būtų verti pažangios visuomenės piliečio vardo. Iki dabar sapnuju vieną sapną – per pievą ateina manęs tikrinti samanu spalvos krimplino kostiumeliu vilkinti moteris, nes nepateikiau trimestro pionierių sueigų plano. Dabar yra kitaip, einaus koja koju su Europa, stengdamiesi padėti asociacioms šeimoms, kovodami prieš smurtą, dalyvaujame konferencijose. Aukščiausio lygio konferencijos rengiamos sostinėse, keturių ir penkių žvaigždučių viešbučiuose prie jūros, prie turėliausiu jūrų, net Indonezijoje. Atstovai iš Lietuvos paprastai sakydami kalbą jaudinasi, nors jau dalyvauja nebe pirmą kartą ir yra išmokę atmintinai tokius pasi rodymų taisykles. Kalba neturi būti per ilga. Kalbant reikia nepamiršti pakelti akių į auditoriją. Du tris trumpus sakinius turėtų permušti ilgesnis. Kontrastai išryškina problemos svarbą. Problemos turėtų būti atskirtos nuo sprendimų. Kalbėti reikia pirmuoju asmeniu, nes tai rodo, kad kalbantis prisimima atsakomybę už pasakytus teiginius.

...Kai sninga, mėgstu gerti kavą stikliniuse pastatuose. Dėl to žiemą griždama pro stotį iš miesto užėinu į „McDonald's“. Tą patį, kuriame sutariau susitiki su Marina. Prieš Kalėdas ten užėjau prisesti, nors namai jau buvo ranga pasiekiami... atvirkščiai nei rusai – jie prisėda leisdamiesi į ilgą kelionę iš namų. Prie kito staliuko vyras spaudinėjo telefoną, nepasiėmės nei gerti, nei valgyti. Po pusvalandžio atėjo dar du ir jie ēmė tartis dėl statybinių medžiagų pristatyto į namus senamiesčio buto remontui. Tik pokalbio pabaigoje supratau, kad plytelės voniai ir virtuvei, vienų už prašyta devynių kvadratinių metrų, kitų – dylikos, buvo vaikai. Devynmetis ir dylikametė. Jie susitarė dėl laiko (trukmės), tarpininkas Kalėdų Senelio veidu išsitraukė penkiadesimt litų ir paliko tiem dviem: „Pasiimkit čia ko nors užkasti. Gal „Happy meal“? Prideda žaistiukus...“

Seštadienį éjau į „McDonald's“ žinodama, kad Marina laukia vyro ir manęs nepažins. Suėmė juokas ir dėl to, kad kaip tik tą rytą keitė prie stoties reklaminus skydus: „Sometimes victory is a phone number.“ Reklamavo „Puma“ batas. Marinos tėvas „Puma“ perskaito kaip „Rita“? Iš tikrujų tai merginai, nežinia, koks jos tikrasis vardas, buvau tarsi man prieš keliasdešimt metų ateiti aškinanti senutė, kurios scenarijai ne taip jau ir neišpildė: „Trauki atsitsiktinius žmones, jie patys tave susiras, turėsi galios keisti jų likimus...“ O Marina man – pagaliau tikras, ne virtualus, nors ir povandeninis gyvenimas. Marine life... („Atsilus saugokis vandens, skėsi.“) Maišiuose nešiau keturius dukros perskaitytas Murakami knygas, po „Mylimoji Sputnik“ viršeliu – dvidešimt litų. Neatsisukdama į salę nusipirkau kavos. Dairytis ēmiau statydama plastiko puodelį ant stalos. Kampe į geležinkelio pusę valgė keliolika vaikų su mokytoja, matėsi, kad atvažiavę, ne iš Vilniaus. Atsisedau į juos nugara. Mokiniai klegėjo kaip rytous, kuris niekada nemiršta. Kvepėjo sportbačių guma ir aliejumi. Dvi merginos sėdėjo į kairę nuo manęs, veidai – šešėlyje, šnabždėjos užsikniaubusios alkūnėm ant padéklių. Beliko apžvelgti kitą pusę. Telefoną tyčia buvau palikusi namie – Marina norėjau atspėti. Norėjau, kad mergaitė nebūtų juodai lakuotais nagais. Salėje bulvyrės ir mėsainius iš popieriaus panašių valgė penkios. Ji dar galėjo dažytis tualete. Stumdamas laiką žvilgėjau pro langą... Viena po kitos be perstojo važiavo mašinos, iš jų išlisdavo ranga paimti bulvių, kavos, pyragelių ar paduoti pinigus. Kita ranga, irgi be žmogaus, iškišdavo maišelius pro langą. Plieskė alkana pavasario saulę, nors rasa nuskustojo kaip žalias milžino smakras žolėje dar tebesnaudė, turbūt todėl, kad kartkartėm lyg pagal komandą užslinkdavo debesys. „Nedovolen stoju į tich, / Ja, sozdatel' miro moich, – / Gde iskusstvenny nebesa / I chrustalnaja spit rosa.“

...Kai ją atpažinsiu, iš karto paimu kavą, stoju ir einu. Ji, aišku, nustebi, gal pasakys – čia užimta, nežinos juk, kad tą vietą saugo man. Kalbėsi pri siimdamas atsakomybę už savo teiginius. Trumpus sakinius permušiu vienu kitu sudetingesniu. Kontrasta isryškinius problemos svarbą. Marinos akys bus, ko gero, be pandos makiažo. Tiesiog gražios, iškypas akys, lyg valtelės, pripiltos juodo medaus. Tokios mergiotės – kaip stirnos, elniai. Pasaulį jos nebijo jaukintis po vandeniu ir danguje, miške ir miegamajame. Ranga tvirtau (lyg antrankiu) sugniaušiu jos riešą, pažiūrėsi į akis ir pasakysiu: „Marina, tam tikra prasme mes esame susisiejusios...“

SIGITAS GEDA

Anokia čia patvirk!

2008 metai**Mirusių žmonių knygos**

Ilgainiui jų darosi per daug... Keistas jausmas imant į rankas. Žmonių nėr, o knygos liko. Vienos dovanotos, su įrašais, dedikacijomis, kitos – nespėtos grąžinti, trečios – pamirštos...

Antai V. Kisarauskas – dar caro laikais leista rusiška knyga apie grafikos lakštų stakles, G. Jokimaičio – dvikalbė (anglų–rusų) poezijos antologija (II tomas), N. Miliauskaitės – atvirukų rinkinėlis, J. Mečkauskas – dvikalbis (prancūz–italų) Verlaine'as...

Kur jas dabar dėt? Niekam nereikalingos, o man – ištisos prisiminimų virtinės galvoj!

Dar skaudžiau, dar didesnis galvos skausmas – mirusiųjų daiktai ir drabužiai. Juose – andai gyvų buvusių dvasia, šešeliavimas.

Geltoni kandžiai, išlendantys pavasario šviesoje.

Mūsų kultūros regresas

Čia vyrauja retorika su keiksmažodžiais, kultūra ir jos problemos nereflektuojamos. Trūksta tiek analizės, tiek apmasytymų. Tokioje situacijoje kultūra smunka (iš B. S. minčių).

Balandžio 28, pirmadienis**Gudrijo moteriškė**

Jos patarimas (kitoms):

– Leiskite, kad jūsų vyras nusidėtu, tada galēsite šokdinti jį visą gyvenimą...

Dainuojantis Ezopas

*Tu paprašai, ko gauni tu visados.
Tai tiek nedaug, bet po to
Neskauda galvos.
Paukšteliai skrenda žemaiu,
Tai tiek tos maldos,
Bet nedaug, tiesą sakant, naudos!*

Esu panašus į savo tėvą karalių Kazimierą...

Dainuojanti Ezopė

*Tai prasidėjo nakti,
Tai buvo nesustabdoma,
O palei bambą kaip musė
Švietė po juodą apgamę
Abiejose pusėse...*

(Duetas, dainuoja abu pakaitomis.)

Supjaustyti paveikslai

J. leido užrašyti tą istoriją. Ji tikra, o aš pats irgi dažnai vaikštau palei Sluckų rūmus. Andai čia buvo proftechnikumas... Esu dalyvavęs vienuose skaitymuose, atsimenu, kad estetiką čia dėstė a. a. Antanas Masionis, o tam lit. vakarėly buvo net Juozas Baltušis. Taigi. Jono draugas rado kieme išmestus suraižytus tapytojo Karatajaus paveikslus. Susiklijo ir vėl pasikabino. Sakau:

– Dabar šie paveikslai išties brangesni.

Dailininkas buvo kilęs iš Lazdijų apylinkių, dėstė anuometiniame Dailės institute. Tai kas, kad „tarybinis“?

Matyt, čia veikė inventoriaus nurašymo mechanizmas. Valst. institucijos negali šiaip sau imti ir „nurašyti“... turto. Reikia dar ir sunaikinti. Taip ir atsitiko paveikslams.

Jeigu žmogus priklauso kokiai partijai, tai nebūtinai... nusikaltėlis. Naujatikystė nusikalsta tada, kai iškelia save virš kitų ir ima piktnaudžiauti.

Tą turėtų atsiminti žmonės, naikinantys komunistų kurta meną. Kartais jis sklidinas tokios „išsijautimo“ energijos! Kitados juk būta ir karingosios krikščionybės, o dabar ne-trūksta karingojo islamo.

Menas yra kaži kokia bent jau tarpinė grandis. Jeigu kurta talentingo žmogaus, ideologija... nuskėsta. Prisiminite andainykštęs Meksikos dailininkų (komunistuojančių) freskas. Jos skleidžia senovės Amerikos gyvastį, gaivalą, spalvas... Idėjos? Idėjos geros? Laisvę, lygibę, brolybę...

SMS

Iš dviejų žmonių išeina vienės, kai vyras ir moteris susiremia priekiais ir kyšulys į kyšulį.

Ir – abejonė

Prie to, ką esu rašęs apie „naujatikius“, o istoriškai apie komunistinį (bolševikų) meną. Nors A. Nyka-Niliūnas ir yra pasakes: „Tai kas, kad komunistas, jei geras poetas“ (iš atminties citata), betgi: neatsimenu, nežinau nė vieno l. gerro roštojo, kuris būtų buvęs su raudona TSKP nario knygute kišenėje.

Keista. Nei prozininko, nei poeto.

Artima tema: Linas K., vienu metu dirbęs dailininku Lietuvos kino studijoje (teisingiau – pas Vytautą Žala). Nuvažiavo jie pas garsų anuomet gruzinų kino režisierių. I kalnus. Tasai sėdi, žiūri į nokstančius mandarinus.

– Girdėjau, Vytautai, kažkokią „chuinią“ nori statyti apie revoliuciją Lotynų Amerikoj?

– Taip, – atsako pasipūtęs Žala, – o tu... ką?
– Aš? Aš apie tai, kaip vynuoges skina.

Liūtai savanoje

I Skaniausi dabar yra naujieji rusai ir naujieji lietuviniai.

II Taigi, praryji, o mobiliakas pilve dar penkias valandas skamba...

Apie technologijas

Jos svarbu visur. Pavyzdžiu, jeigu tu pieši kreidutėmis ar piešukais tada, kai jau yra aliejiniai dažai, norom nenorom liksi nuošalėj.

Tas dėsnis galioja ir poezijai.

Jurijus Morozovas

Rusų pogrindinio roko lyderis 1978–1983 metais.

– Tada, kai kiti prieš lipdamai į sceną galvodavo, kaip prisiluputi ar pasimylėti su 2–3 iš karto, aš savo muzika troškau pasiekti dangų...

Rusų muzika pradėjo degraduoti aštuntojo dešimtmiečio gale. Liko vieni „bumčikai“. Jo nuomone, panašiai kaip ir politikoje – nieko naujo neatsirado. Valdžioje sėdi tie patys saugumiečiai ir „cekašnikai“. Visiškai degradavę.

Jeigu būsime sąžiningi, tai a. a. Vytautas K. irgi ištigro kažkur tenai. Jo 1991 m. sudainuota „Šaukiu aš tautą“ buvo reikšminga, bet stilistiskai – i plotį. Nieko naujo neatrasta.

Inkluzai laiko gintaruos.

Iš Šétono charakteristikų

Velnias niekados nevadina savo vaikų nedorėliais. Jie jam visad yra – šaunuoliai.

Pasileidusi moteriškė

– Svetima subinė visados žalesnė!

Dukra tėvui

– Tu turi tragiškų ydų, bet tavo širdis gera!

Dainos, lydėjusios paupi

„Kai baigias pinigai, / Prasideda koncertas, / Gyvenimas atskleidžia, / Žmogau, ko tu čia vertas...“

„Tau širdy nebeliko vietas, / Galimybės išnagrinėtos...“
(Ir taip diena iš dienos...)

Žemaičių problemos

Jie labai nori vienos norminės žemaičių kalbos ir spaudeja prof. A. Girėnį, gryną žemaitių, bet profesorius juokiasi, kad tai fantastinė idėja. Reikėtų mažiausiai septynių gramatikų.

Žemaičiai atskira tauta, jo galva, gal ir buvo, bet VII a.

Balandžio 30, trečiadienis**Beveik kaip interne**

Realizmas, kasdienybė... Užrašai ant lentinės tvoros ties Čiurlionio m-kla: „Aš myliu Navickaitę.“

Ne kokia Laurą, Beatričę. Ne Lilit.

Normalus lietuvis

Laksto po Niujorko parką. Ant kaklo virvė. Kišenės pilnos narkotikų. Peniu prisirišęs prie gimtosios žemės.

Gegužės 1, ketvirtadienis

A. Vivaldi

Neišlikusios jo operos dalis vadinas „Ilgėtis mylimų akių – baisi kančia“.

Regis, nebūtų to pavadinimo, manytum, nei ten akių, nei ten ilgesio. Žodžiu, poetizmai tik primeta vaizdiniius. Akis galima keisti kitais kūno organais, ilgesi? Ilgesys užgims beklausant.

Kiniški grybai

Žinoma, tie, kurie sukelia haliucinacijas. Trys aktoriai nusipirkę jų ir... pasikepė. Paragavo ir krito miegoti. Tuo metu į namus grižo vieno tévužis. Sukarto visą keptuve... Iš ryto nubudės jaunimas pamatė išdegintas grindis, tévas buvo apsiavęs žvejo batais ir gobtuviu, su spiningu rankoje...

Zvejojo po namus!

Vizijos

Bene po mėnesio atsirado Linas K. Rytais vis matydavau jo paskolintą knygą „99 laiškai“ (Dandaronio).

– Ko gero, atsidūrė ligoninė!

Po 15 min. paskambino ir išpasakojo netrumpą savo detoksikacijos istoriją. Apsnuodijęs matė gražiausias vizijas, užrašus, paveikslus... Kol suradusi K. išgabeno jį... gyvenimui, kurio kratėsi.

Alkoholis – budistiškai

L., bégdamas iš Maskvos į Buriatiją, atsidūrė viename vienuolyne, kur gyveno ir Dandarono mokytojas, 80-metis senis, niekad nevarotojės alkoholio. Turėjo rekomendacijų, bet susitikęs paklojo ant stalo auksinį žiedą ir airiško alaus l. gražią dėžę (!).

Mokytojas paėmė žiedą (išvažiuojant atidavė) ir ēmė apžiūrinėti alų...

– A eto čto? – paklausė rusiškai, visų vienuolių nuostabai.

– Alus.

– Na, jeigu žmogus prašo, tai reikia išgerti, – pasakė ašketas, visų mokinį nuostabai.

Detoksikacija

(...) nuvežtas į ligoninę ir pririštas pirmame skyriuje.

Gydytoja:

– Ką, pone, gèrei?

– Kahora „Blagovest“ (geroji naujiena).

Gydytoja:

– Na va! Kas gi geria kahora!

Bedantė moteriškė, prirešta prie kaimyninės lovos, džiaugsmingu balsu:

– Ja pju!

Ir žvengia tikėdamasi šlakelio...

Erotinė liet. poezija

1.

*Kai ranką uždedu tau ant šlaunies,
Tai tu kaip kokia krosnis kūrenies.*

2.

*Taip, mačiau daug moterų
Šventų Jonų bažnyčioj.
O viena vos nepargriovė,
Neprimato, mat. Netyčia...*

3.

*Aš jai nakties linkėjau ak!
Labai labos,
O mano p...is prašė pagarbos.*

4.

*Nupirkime statinę,
Igrūsime kaimynę
Ir siūlysim jai gaidį
Pro skylę deimantinę.*

Mindaugas Karbauskis: spektaklis nueina pas aktorius ir žiūrovus

Režisierius Mindaugas Karbauskis prieš ke-
lias savaites paskirtas Maskvos V. Majakovskio
akademinių dramos teatro meno vadovu. Rusi-
jos spauda konstatoja, kad Karbauskis tampa
tokia pat reikšminga kultūros figūra Maskvoje
kaip ir Rimas Tuminas, vadovaujantis J. Vach-
tangovo teatru.

Karbauskis jau dešimt metų dirba Maskvoje
ir yra vadinamas elitiniu jaunu dramos teatro re-
žisieriumi (jam 39 metai). Baigė tuometinės Lietu-
vės konservatorijos aktorių fakultetą, vėliau
mokėsi režisūros pas garsųjį rusų guru P. Fo-
menką, dirbo ir su kitu metru O. Tabakovu, bet
nesenai paliko jo teatrą ir „išejo į nežinią“. Yra
gavęs net kelis rusų sceninio meno apdovanojimi-
mus „Auksinė kaukė“. Nemégsta statyti pjesių,
inscenizuoją literatūros kūrinius (N. Gogoli,
A. Platonova, L. Andrejeva, I. Merą, T. Manną).
Pripažindamas savo nesékmę nepabijojo nutraukti vienos
sutarties ir spektaklio repeticiją.

Mindaugo Karbauskio brolis Ramūnas – lietuviams ge-
rai pažstamas politikas ir mecenatas. Šią faktą mini rusų
žiniasklaida, nes nori kažkaip paaiškinti neiprastą nepri-
klausomą menininko laikyseną. Pats Mindaugas kalba:

– Mes manipuliujam argumentu: „neturiu iš ko gy-
venti; man reikia maitinti vaikus“. Žinoma, užsiimti darbu,
kuris reikalauja perfekcionizmo, išdidumo ir idealizmo,
geriau pasiturintiems žmonėms. Aš atėjau į teatrą ne materia-
linių gėrybių. [...] Laikui bėgant supratau, kad reikia kurti
savo teatrą, o ne savo režisūros stilių – stilus anksčiau ar
vėliau išraus tau duobę. Ir visa šiatai iprasta sistema, kuri da-
ro mus ižymius, suformuoja mūsų reputaciją, bet neduoda
mums žemės, nesukuria teatro (nepastato namų), veda į tuš-
tumą. [...] Manęs nedomina spektaklio „formatas“, kokiai,
tradicinei ar eksperimentinei, krypčiai jis priklauso. Jeigu
scenoje nėra gyvybės, nesvarbu, kokia forma yra toje sce-
noje. Jeigu reikia videoprojekcijos tam, kad atsirastų emocija,
imsiu projekciją. Tačiau iki šiol apsięjau be ju. Nesu-
juk teatro dizaineris. [...] Kai man pasiūlo ką nors režisuoti,
apima baimė, nes iš viso neįsivaizduoju, kaip tai būtų galima
padaryti. Tik darbo pabaigoje suprantu, kad spektaklis
vis dėlto padarytas. Nors iki galo jis niekad nebūna sukur-
tas. Jis tiesiog nueina pas aktorius ir žiūrovus... Nežinau, ką

„Lygiuosios trunka akimirka“. Rusijos akademinis jaunimo teatras. 2010

tai reiškia – spektaklis sukurtas. Kai jis numiršta, išleidžia kvapą, tada jis ir sukurtas.

Karbauskio principai primena jo kolegos Tumino „teatrų namų“ siekius. Ir galbūt įrodo (jei nesuklinsime) lietuvių teatrinių mokyklos šiokią tokią susiformavusią progra-
mą, kurios štai griebiasi net dideli skėstantys banginiai.

Abiem „užsieniečiams“ rusų žiniasklaida iprastai palanki, režisieriai iš Pabaltijo ar Gruzijos *a priori* čia buvo pa-
sikliaunama. Apie Karbauskio spektaklius rašoma:

Režisierius yra kritikos ir publikos numylėtinis. Ir ne be reikalo. Karbauskio spektakliai – tai malonumą suteikiantis susitikimas su intelektualiu, neįkyriu, dvasingu teatru, apie kurį norisi rašyti su šauktukais. „**Laimingosios Maskvos**“ pagrindu tapo keistas, teatrui nepažįstamas A. Platonovo romanai, kuriame nerangiais, juokingais sakiniuose aprašomas pirmųjų sovietinių žmonių gyvenimas. Scenoje – dra-
bužinė su pakabų eilėmis ir herojai, žvangančių numeriu-
kais ir nusivelkantys paltus bei milines. Platonoviškas stilis ir ironiška aktorių vaidyba sukuria komedinią atmosferą – mes negalime nepamilti šitos sveikatai ir laime švytinčios Maskvos.

Spektaklyje „**Budenbrokai**“ atsisakyta totalitarinės re-
žisūros darbo metodų interpretuojant literatūros klasiką.
Atmetant ir tipines pabaltijiečių režisūros savybes: prie-
blandinį žaidimą su mirtimi, pagonybės simbolius, metafo-

riškas mizanscenas, audringą transcendentinį
nesceninį gyvenimą, kuris vis pveria sceninę
būti. Karbauskis į sceną atėjo su rytine, šviežia
nuotaika. T. Mannas pristatomas per aktorių
teatrą, per aktorių-atlantą. Herojai pamažu
tampa dievais, paskui pamažu prasideda tų die-
vų žūtis – girdime vokiečių kultūros leitmotyvą.
[...] Karbauskio kalba atpasakojamoji. Nuosaiki,
ekonomiška. Kartais net atrodo, kad trūksta
ivykių. Režisierius sąmoningai létina pasakojimą,
kad jaustume metų slinktį, susitelktume į charakterius. [...] Mirusioje Budenbrokų karalystėje tikrų ivykių ir nėra, yra tik žmonių figūrėlės ir datos, išrašomos į šeimos albumą, ta kompozito krūva, kuriuo pūdama formuojaši šeimos tradicija. Tai subrendusio menininko pasiprie-
šinimas pirklių visuomenei, kapitalizmo lai-
kams.

Rami, erzinamai klampi spektaklio „**Lygiuosios trunka akimirka**“ faktūra gramzdina publiką į monotoną kas-
dienybės mainų ritualą. Štai Abraomo duktė Ina iškeičia „Žydės“ partitūrą į savo gyvenimą į suteikia draugams galimybę sudainuoti uždraustą operą. Tai viena iš pirmųjų spektaklio istorijų ir jau joje stebina pojūtis akimirku, kurios tėsiasi kaip amžinybė. Draugiški pokalbiai, atsiveiki-
nimai, pavėlavimas į getą ir mirtis. Neherojiškos pasirinkimo akimirkos. Paskui jas ir sukasi spektaklio rodyklė, ele-
gantiškai ignoruojanti skausmą ir ašaras. [...] Didžiulėje tamsioje scenos erdvėje pačiai spektaklio erdvei skirta taip mažai vietos, kad dekoracijos ir personažai atrodo su-
spausti, išstumti į priekį tos juodumos. Nedidelė medinė pa-
kyla, jos centre – masyvus stalas su kėdėmis, visada užsto-
jančiomis praėjimą. Galinėje sienoje – molbertai su nublu-
kusiomis šachmatų lentomis.

Režisierius sako: „Geto gyvenimo dokumentai labiau tinka televizijos laidoms. Teatru nereikėtų į juos lišti. Teatras – truputį kas kita. Tai meninis realybės vertinimas, o ne dokumentas. Nekrošius nuolat kartoja, kad save reikia išlai-
kyti šiotoje pozicijoje. Sutinku su juo. Kai viskas linksta į aktualumą, į naująją dramą, labai norisi išsaugoti savo profesiją teatre.“

Parengė Jūratė Visockaitė

Kilisas

Turkijos regionai nėra vienodi, kad ir ta pati pietryčių Anatolija. Modernus Gaziantepas, kuriam infrastruktūros išsi-
vystymo, prekybcentrių dydžio ir naujų automobilių skai-
čiaus galėtų pavydėti Vilnius, ir pusiau feodalinis dulkinas Kiliso miestelis, kur mažose dirbtuvėlėse kalviai kala kaup-
tukus, kuolus gyvuliams rišti, gamina piltuvėlius iš skardos,
o po miestą važinėja traktoriai su molėtais plūgais. Socialin-
ė atskirtis regionuose yra mažinama valstybės ir Erdogano iniciatyva – griaunami seni statiniai ir statomi nauji daugia-
aukščiai socialiniai būstai (kaip čia neprisiminus būstų re-
novacijos idėjos Lietuvoje?), rengiami apšvesti sporto aikštynai. Tuo tarpu Lietuvoje statomi ir niekaip nepastato-
mi stadionai, kyla arenos, kuriose kartą per dešimtmjetį su-
sirinks 14 tūkstančių žiūrovų, o duobėtose daugiaubučių kie-
mų aikštélėse – vien krepšinio lentų likučiai ir automobi-
liai.

Anatolijos greitkeliai prilygsta Europos analogams, o
apie ekonominį augimą ir šalies potencialą byloja skaičiai –
Turkijos ekonomika po krizės stebuklingai atsigavo ir 2010
metais augo 9,4 %, o per šiuos metus įgulėjo dar 5,2 %.
Nedarbas mažėja, o graikai atvyksta į Stambulą dirbtį.

Turkija taps regionu, kuriamo siaučia arabų revoliucijos ir valdžios chaosas, lydere. Šalies stiprybės šaltinis yra tra-
dicijų išlaikymas: pagarba istorijai, Nepriklausomybės ka-
ro, kaip vienijančio simbolio, pabrėžimas, pagarba tautinei
vėliavai, seniem žmonėms, šeimai, kaip svarbiausiai ver-
tybei, nuosaikaus islamo išpažinimas, susietas su demokra-
tinii institutu, ko nėra pas kaimynus arabus ir persus, raida.

Šiandien Turkijos premjeras Recepas Tayyipas Er-
doganas realizuoja antrajį Turkijos modernizacijos etapą.

Lietuvos valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“
apie tautiškumą ar kokias nors istorines vertybes – nė žo-
džio. Visur vien sėkmės kelio, sumanios šalies ir gyvenimo
kokybės burtažodžiai.

Nedideliame Kiliso miestelyje, kaip ir kitur Turkijoje,
smulkusis verslas klesti gatvėse. Visi kažką parduoda, kala,
gamina, montuoja, kepa... Tarsi didelis žmonių skruzdėly-
nas. Šalia baklavos parduotuvės parduodamas cementas,
toliau – *internet café*, dar toliau – šviežios daržovės, kitoje
patalpoje montuojamos padangos (reklaminis simbolis –
didelė purvina traktoriaus padanga), toliau – kepami keba-
bai ar taisomi batai... Atrodytu, ekonominis chaosas, tačiau
visi turi užsiemimą. Ir vėl kyla asociacijos su Lietuva, kuri-
oje nemažam gyventojų skaičiu alternatyva – arba eiti
dirbtį samdiniu į prekybos centrą, arba emigruoti. Ne tik dėl
užmokesčio, bet ir dėl orumo. O tas pats Kilisas keičiasi,
nes, siekiant pakelti regionų ekonominį lygį ir kuo daugiau
gyventojų suteikti išsilavinimą, steigiami universitetai ir
formuojamas intelektinis potencialas. Turkija atsako į glo-
balinius iššūkius realizuodama toli siekiančias švietimo ir
socialines programas. Atrodo, ateitis priklauso tokioms ša-
lims.

VYGANTAS VAREIKIS

Lietuvos radijo „Savaitės komentaras“ (VI.7)

BEATRIČĖ RASTENYTĖ

●
*Tu manęs klausiai,
 Ką aš veikiu?
 Gaudau drugelius,
 Apsirengusi suknelę
 Su auksiniaiis drugeliais.*

●
*Drugelio kojelės
 Prilipusios
 Prie stiklo
 Stipresnės
 Nei mano
 Rankos
 Senovinių
 Rankraščių
 Sparnai
 Ar paukščio jie
 Ar šilkos
 Bijo būti suplėšyti
 Drugelis
 Stipresnis
 Nei aš
 Skrisk*

●
*Orchidėjų diena
 Baigėsi
 Nusagstyto
 Sienos
 Žiedais
 Kokios jos švelnios
 Aksominės
 Kokios jos
 Plėšrios
 Tigrės, leopardės
 Gėlės kurtizanės*

●
*Tu žinai
 Koks yra
 Dievas
 Nakties paukščiai
 Gieda
 Nieko
 Į ši pasaulį
 Neišileisti*

Jaunystė

*Nuogutei lesinti kalbinti
 Gulbes
 Palinkus nuo liepto
 Ežero
 Gylį matuojan
 Šviesa
 Prasiskverbiančia
 Pro vandenį
 Meldžiantis
 Saulei
 Auksines rankas
 Ištiesi
 Juodais vyzdžiai
 Įsiskverbt i tamšu
 Vandenį
 Dainuoti
 Akmenis ir žuvis, ir
 Lelijas
 Senelis jų parnešdavo
 Močiutei
 Nuo ežerų
 Gulbės – karaliaus meilės ženklas.*

●
*Viskas surikiuota
 Sudėliota į lentynėles
 Televizorius agresyviai šneka
 Bet gal dar yra nors vienas
 Kely*

●
*Už dvi dienas
 Mènuo vienatvès
 Sacharos dykumas
 Kai nedžiugina
 Lietaus lašelis*

 ●
*Aš rangiausi kaip
 Gyvatėlė
 Dykumoj
 Kai nebuvo nė lašelio
 Vandens. Nė vienos
 Piramidės*

 ●
*Lietaus dienoj
 Néra Tutanchamono
 Nedžiugina
 Parduotuvės, auksiniai
 bateliai,
 Vitrinos
 Black Hunter.
 Koks juodas
 Tavo kailis.*

●
*Užveriu vartus
 Duodu įžadus
 Meldžiuosi Dievui
 Kurio nérą
 Bet yra mirties
 Substancija
 Nieko neišleidžiu
 Kalbu užkalbėjimus
 Virstu šamanautoja
 Ir žinau visus
 Kodus
 Kurių nérą*

 ●
*Tu man sakai,
 Kad krūtys –
 Lelijos
 Raudonas taškelis –
 Gėlės ženklas
 Ir atsiveria senų namų
 Sienos
 Su piešiniais
 Su vynininkais, mésininkais ir sūrininkais
 Damomis suvarstomais batais
 Slaptais meilužiai
 Ir žiurkėmis
 O rožės lapelis?
 Mačiau tokį
 Visai
 Kaip savo...
 „Fire wire“
 You must fly*

Išniekintas grožis

*Meilė – tai kova
 Rytietiškai dažytomis
 Lūpomis
 Žiemos
 Kraujo lašeliais
 Ant baltos
 Odos...
 Žodžiu
 Bučiuoti
 Néra sinonimų
 Ir nérą
 Svetimų žmonų
 Kažkokų meilužių
 Mano skalbinu
 Dėžės naršymo
 Prasegtos krūtinės
 Echo skopų
 Smegenų
 Radijo
 Alergijos
 Neaiškių
 Apsinuodijimų
 Tinstančio kūno*

*Dujų kamerų
 Grasinimų būti nužudyti
 Sunaikintų šilkinių
 Plauku
 Aš juos palieku
 Vilniui
 Jaunystei
 Už juos jie verti
 Būti nubausti
 Kaltininkai
 Gaudyk
 Pavogtas
 Nukirptas
 Nupirktas
 Sruogas
 Nedegink
 „Just free
 Love“
 Jiems maža
 Buvo
 Perlinių dantų
 Sniego
 Jiems prireikė
 Proto
 Just my brain
 „Meine Liebe“
 Grožių reikia
 Naikinti
 Žydėk, orchidėja,
 Ir prasega
 Taftinį šilką
 Ko negaliu
 Prisiminti
 Kažkokioj
 Skrynelėj
 Odos raudoni
 Kraujo
 Lašeliai*

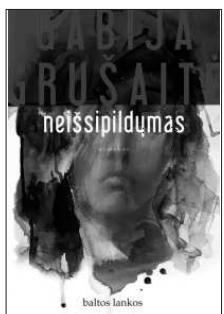
Sarkofagas

*Čia visur mano
 Daiktai
 Mano daiktai
 Mano sarkofagas
 Ant seno virtuvinio
 Stalo
 Lūpdažiai
 Max
 Factor
 Wuminating Fuchsia
 520
 Paso Face 14
 Paso
 Face 2
 Lipfinity
 Summering. Pink
 500
 Colour and gloss
 Bourjois
 Eau de
 Gloss
 Suslėpti senolės
 Šimtų metų
 Nerastum
 Ir vis persekioja
 Fakingai
 Čia mano daiktai
 Sarkofagas
 Akvariumai
 Egiptietiškos
 Vonios
 Išpažyti palmėmis
 Žuvimis
 Ir jūrų
 Žvaigždėmis
 Kurių primena
 Mano rankos
 Nes suvaidina
 Smegenys
 Gyvatėles ir
 Meškinus
 Vilkus
 Paukščius
 Gulbes
 Ivairstaspalvius
 Gyvūnus
 Nunuodytas*

 Kaklas
 Reikalauja
 Injekcijos
 Nuodai
 Supilti į
 Žuvies taukus
 Sprangdinimai
 Nušvitinimai
 Būk prakeikta
 Tarp moterų
 Tepranyksta
 Tavo vardas
 Dešimt metų
 Linki mirties
 Ir prašo laimės
 „Mergele Marija,
 Aš tavim netikiu“
 Prisiekia nužudyti
 „Juk kambarys bus
 laisvas“
 Degina negatyvus
 Ir dingsta nuotraukos
 Auskarai
 Ir bumbuluotas
 Šalikas
 Aukoja mano kraują
 Saviems dievams
 Kuriais aš netikiu
 Pavagia mylimiausią
 Mano vaikystės
 Žaisla
 Nežinia kam
 Sunaikina mano
 Kraują
 Užperka šventyklose
 Juodas mišias
 Paranojiškai žudo
 Nėščius tarakonus
 Ir linki vis linki
 Ir linki
 Nelaimės
 Atrodo žvaigždžių
 Nebeliko
 Danguje
 Ménulis
 Užkerta
 Keliq
 So beautiful is
 Autumn,
 So beautiful
 Is black night
 Don't give me poison
 I hear voice of love
 „Kas čia
 Per poezija?“
 Jums 43,
 O gal ir
 Daugiau?
 Čia juk
 Ne poezija,
 Ne eilės...
 Ponias...
 Užmirštos frazės...
 Bermudų muduabudu
 Trikampyje
 Ir rankos
 Prisimena
 Idomius
 Judesius
 Bethovenas
 Aistringas
 Koks gražus
 Burbuliukas
 Ant naujametinės
 Nendrelės
 Gera jų liesti
 Nelakuotais nagais
 Čia visur mano
 Daiktai
 Mano sarkofagas
 Gražinkit karalienės
 Žemes, rūmus, dvarus,
 Į kuriuos jie neitų
 Jos proanūkiamas
 Čia visur mano
 Daiktai
 Mano
 Sarkofagas

Šiuolaikinės kartos kronika ar romanas ŠMC ir „Café de Paris“ lankytojams?

Gabija Grušaitė. *Neišpildymas.* Romanas. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2010. 176 p.

Pirma kilusi mintis perskaicius Gabijos Grušaitės romaną „Neišpildymas“ – kad jam taikliai parinktas pavadinimas: neišpildė veikėjų planai, neišpildžiusi meilę, pasaulio tvarkos, santykių šeimoje, poroje, visuomenėje iliuzija, galiausiai neišpildė mano, kaip skaitytojos, lūkesčiai. Kas ir kodėl romane neišpildė, nuolatos primena ir pati autorė, o tai sudaro išpūdį, kad be rasytojos pagalbos skaitytojas nepajėgus suvokti kūrinio minties: „neišpildomas troškimo paketas“ (p. 15), „pasibaigę neišpildytu ilgesiu“ (p. 25), „Rytų Londono neišpildytais gyvenimais“ (p. 28), „neišpildžiusi meilę“ (p. 69). Autorė rašo apie savo kartą: ją kritikuoja, ironizuja: „[...] baras būdavo sausakimšas [...], bridžitas džouns pakeitė dviešimtmetės pseudointelektualės, kurių karta iš naujo pradėjo karą prieš virus [...]“. Jos garsiai juokesi ir žvilgčiojo į nevisavertes būsimasi pasaulio žvaigždes. [...] viisi nérési iš kailio, kad tik patektų į kadrą“ (p. 69). Pagrindinė romano veikėja – mergina Rugilė. Pirmuoju asmeniu ji pasakoja savo ir savo kartos istoriją, nuo kurios sąmoningai, tačiau visgi nevykusiai stengiasi atsiriboti. Autorės bandymas kritiskai vertinti vadinančią *feisbuko kartą* netikina. Vienas to pavyzdžių – personažai, pasirinkti atstovauja šiuolaikinei kartai.

Rugilės vaikinas Gabrielius: „skausmingai gražus, pailgo veido, išéminto banguotų, tamsių plaukų“ (p. 24), kino režisierius. Vaikinas užaugo Vilniuje Didžiosios gatvės kieme esančiame vijokliais apaugsime name, balerinos ir režisieriaus šeimoje. Gabrielius „yra gražus ir privilegiuotas, jo gyvenimas iš anksto yra pasmerktas sekmei“ (p. 26). Jis nekenčia savo motinos nuo to laiko, „kai suprato, koks atstumtas ir nereikalingas dėl jos jautėsi tévas“ (p. 27). Gabrielius su Rugile susipažsta Londone, kur abu pradeda kurti gyvenimą, lydimą madingu, šiuolaikiniams menininkams būdingu atributu: parodų atidarymai ir intelektualūs pokalbiai apie meną ir filosofiją, kokainu malšinama depresija ir kontroversiški, bet vis dėlto pripažinimo sulaukiantys kūriniai.

Miranda Vats: BBC prodiuserė, su kuria Rugilė atsitiktinai susipažsta viename Paryžiaus bare. Moteris turi dvi dukteris ir sūnų, gyvena Londono, o iš Paryžių atvyksta pas meilių modelį. Nors turi prestižinį darbą, didelį atlyginimą ir neribotas galimybės, moteris visą gyvenimą jaučiasi vidutinybe. Apie savo liūdesį prabyla tik nusileidusi į Paryžiaus požemiuose slypintį barą, glaudžianti visus nelaimingus ir neišpildžiusius.

Krisas: turtingas paveldėtojas iš biržos karaliaus šeimos. Pabėgo į Barseloną iš savo prabangų namų Niujorke, kaip ir dauguma paauglių vildamasis rasti dar neatrastą tapatybę. Tėvai toleravo ir finansiskai rėmė visas vaikino užgaidas, kas dar labiau jį nervino. Barselonoje Krisas „pradėjo trintis su nusivalkojusiais studentais antikapitalistais ir byloti Tiesą“ (p. 111). Po ilgų metų klajonių grįžo pas tévus, baigė mokslus, vedé, susilaukė vaikų ir, kaip būdinga turtingiemis ir nelaimingiemis, sulaukęs vidurinio amžiaus nusižudė.

Pedras: Ispanijos kunigaikščienės sūnus, slepantis savo kilmę klaidžiodamas siauromis Barselonos gatvėmis ir vaidindamas paprastą gatvės muzikantą, „mėgstantį vyną ir moteris“ (p. 118). Pedras išsitikinės, kad „prieklausyti aristokratų giminei yra prakeiksmas“ (p. 119), todėl sąmoningai atsisako privilegiuoto gyvenimo ir pasirenka klajūno kelią. Nerūpestingo vėjavalkio įvaizdis slepia pavojingą revoliucionierių. Pedras slaptai Ispanijoje organizuoja perversmą, per jį nulinčiuojama jo motina kunigaikščienė, o jis pats suimamas ir nužudomas.

Ugnė: paslaptingiausia romano veikėja. Jos istorija neatskleidžiama ne tik skaitytojui, bet ir pačiai Rugilei. Ugnė –

lyg mitinė figūra, apie kurią sužinome iš Rugilės. Kad Ugnė apskritai egzistuoja, o néra Rugilės iš nevilties kilusi fantazija, liudija ivykiai Paryžiuje, kuriame merginos praleidžia abiem lemtingą laiką. Kalbėdama apie Ugnės personažą sutikciau su knygos recenzentės Emilijos Visocaitės nuomone, kad „skaitytojas Ugnės apskritai nepamatato“. Ji vaizduojama kaip šiuolaikinių madingų paauglių erotinių fantazių objektas: paslaptinga, pasitinkinti savimi, spinduliuojanti seksualiu destruktyvumu, groja violončele ir kuria elektroninę muziką, ikvėpta savo mūzos Rugilės sapnų. Ji netikėtai pasirodo ir netikėtai dingsta Rugilei palikdama tik astringų santykių atsiminimų nuotrupas, depresiją ir tuščias viltis. Metaforomis perkrauta kalba, balias frazės („Be Ugnės aš niekas“, p. 94) ir perdėtas tragizmas labiau primena išstrauką iš melodramos „Negaliu be tavęs gyventi“ nei tikrus jausmus.

Iš šio personažų aprašymo galime daryti išvadą, kad romane dominuoja privilegiuoto sluoksnio veikėjai. Išskirtinė yra ne tik jų socialinė padėtis, bet ir asmenybės. Jie yra turtingi, gražūs ir talentingi, kas atskiria juos nuo didžiajų visuomenės daliai priklausančių vidutinių piliečių, uždirbančių minimalų atlyginimą ir po aštuonias valandas trukusios darbo dienos kasdien grižtantų į savo kuklius namus gyvenamajame rajone. Kaip rašo recenzentė Jūratė Čerškutė, „Grušaitė savo romane kuria dvejopą santykį su aprašoma karta [...], ji nevengia jos kritikuoti, ironizuoti ar lengvai pašiepti [...] ir sykiu besalygiškai su ja susitapatina“. Tai, kad dauguma personažų, nepaisant tobulo gyvenimo įvaizdžio, vis dėlto yra nelaimingi, pasirodo kaip neįkinantis autorės bandymas išteisinti veikėjus ir išvaduoti iš kvailoko ir paviršutiniško auksinio jūnimo stereotipo.

Vienintelė veikėja, kuri nuo pirmų knygos puslapių savo noru renkasi autsaiderės pozicijas, yra Rugilė: „[...] neturėjau svajonių ar tikslų, neturėjau valios ar talento, netgi nebuvau labai graži, buvau viena iš tų tūkstančių moterų, kuriuos sekdamas iš paskos savo mylimiesiems [...]. Buvau lengvai pakeičiamas [...]“ (p. 63). Rugilė nekovoja su savo likimu, kas netgi labiau primena jos pačios pasirinkimą, o Ugnė tampa priemone, per kurią Rugilė įgyvendina savo būti ir pirmą kartą pasijaučia reikalinga ir naudinga. Taip kuriamas patrauklus, viliojantis ir paslaptingas menininko ir jo mūzos santyklis. Autorė sąmoningai nevaizduoja tradicinių santykių, o aprašo moters meilę moteriai. Būtent dėl to romanas buvo pavadintas „šurmulių lietuvių literatūroje sukelsiančiu kūriniu“. Tačiau čia pritarčiau J. Čerškutei, kad tai būtų „audra vandens stiklinėje“. Meilės santykį tarp Ugnės ir Rugilės autorė vaizduoja labai subtiliai, vos kelių kartų užsimindama apie kartu praleistas naktis ar jaudinančius prisilietimus. Jūdviųjų meilė greičiau yra priemonė realizuoti savo lūkesčius. Rugilės sapnai, iš kurių gimsta muzika, pelnanti pasaulinę šlovę, yra ne tik Ugnės, bet ir Rugilės pripažinimas. Netiesiogiai viena kitą išnaudodamos jos realizuoją save ir bent kuriam laikui atsako sau į svarbiausią klausimą – kas aš esu?

Taip romane išryškėja dar viena – sakyčiau, viena pagrindinių – tapatumo problema, kuri, žinoma, paliečia į kitus romano veikėjus. Slėpdamiesi po tobulo gyvenimo kaukėmis jauni žmonės klajoja po pasauli pasiklydę urbanistiniuose labirintuose, šie tampa ir prieglobščiu, ir į prazūtį vedančiu keliu. Savišeika romane panėšėja į išlikimo

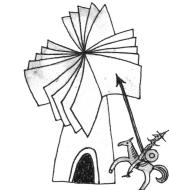
žaidimą. Rugilės ir Gabrieliaus draugas Lukas išvyksta į Nigeriją padėti pagalbos prašančiai moteriai. Dėl jo nerimaudamas paskui išskrenda ir Gabrielius. Rugilė subtiliai užsimena apie galimą kelionės baigtį: „[...] panašiai jaučiausi tą dieną, kai mirė Pedras“ (p. 171). Kelis kartus užsimenama apie skausmingą ir netikėtą Ugnės mirtį, aprašoma Kriso savižudybę ir Pedro nužydymą. Gyvenimą Rugilė supranta kaip karą: nuo mažiausio socialinio vieneto – šeimos – iki žmonių santykių visuomenėje. Atitolama nuo bendruų egzistencinių problemų autorė vis grįžta prie jauniosios kartos problematikos, nuobodulį įvardydama kaip jaunąją kartą naikinantį virusą: „Nuolatinis mūsis prieš didžiausią dvidešimt pirmo amžiaus žmonijos prieš – Nuobodulį“ (p. 129). Taip mirtis tampa gyvenimo alternatyva, kuri tarsi išlaisvina ir išganano.

Vis dėlto ne kiekviena mirtis ar mirties nuožauta romane įtikina. Toks ryškus jos motyvas greičiau pasirodo kaip autorės bandymas sustiprinti aprašomos kartos problematikos aktualumą. Iš pirmo žvilgsnio vengdama stereotipinio mąstymo, autorė vis dėlto pasiduoda patraukliam fatališko menininko įvaizdžiui: vakarėliai, alkoholis, narkotikai, depresija ir galiausiai ankstyva mirtis (geriau, jei tai savižudybė). Todėl Ugnės netektis, apie kurią užsimenama romano pabaigoje, yra nujaučiama, o pati mirtis ir šiuolaikinė karta pasirodo pernelyg banalios ir nuspėjamos. Tada kyla klausimas, ar žmonės, apie kuriuos rašo G. Grušaitė, apskritai gali reprezentuoti jaunimą. Čia pritarčiau E. Višockaitės nuomonei, kad „auksinis jaunimas“ nėra itin didelė visuomenės grupė, todėl ir ši kūrinį laikyti visos šiuolaikinės kartos kronika būtų per drąsu.

Daug diskusijų knygos pristatyme sukelė tautiškumo tema. Kol visa salė linksėjo galvomis pritardama J. Čerškutės minčiai apie Gabijos vaizduojamą kosmopolitišką jaunimą, knygos leidėjas Saulius Žukas bande užgincytį šią mintį, teigdamas, kad romano veikėjai išlieka patriotai. I klausimą, ar tikrai tas Lietuvos jaunimas kosmopolitiškas, ar tik pasiklydës, turbūt nei G. Grušaitės romanas, nei trumpa diskusija neatsakys, tačiau, mano nuomone, pačiai autorei nepavyko atitolti nuo lietuviybės. Turiu omenyje ne atsiminimus apie Vilnių ar Čiurlionio paminėjimą, bet autorės stilį, kuris yra tipiškai lietuviškai lyriškas. Nors autorė puikiai dėlioja mintis, tai neišgelbėja skaitytojo nuo vietomis apimančio nuobodulio, kai viena po kitos pasipila metaforos, vietoj kurių norėtusi paprasto ir nuoširdaus kalbėjimo. Perdėtas lyriškumas, slegianti kūriniu nuotaika, mirties nuožauta ir panašūs dalykai atbaido bet kokią mintį, kad tai naujo vėjo gūsis šiuolaikinės lietuvių literatūros padangėje.

Vienoje romano recenzijoje radau tokį sakini: „Knyga patiks vilniečiams, klausantiems Jazzu, geriantiems kavą „Café de Paris“ ar ŠMC.“ Na, tokio romano (išskirtinai vilniečiams ir „Café de Paris“ lankytojams) dar tikrai niekas nėra parašęs, bet viliuosi, kad recenzijos autorė klysta ir kūriniys vis dėlto pasieks daugiau skaitytojų.

DŽORDANA GRAICEVIČIŪTĖ

ŠIAURĖS ATĒNAI

Mieli šatėnėčiai!

Visuose Lietuvos paštuose priimama mūsų savaitraščio prenumerata (galima užsisakyti ir internetu).
Pusmečio prenumeratos kaina – 45,60 Lt. Mūsų indeksas 0109.

Metų prenumerata į užsienį kainuoja 290 Lt, 85 eurus arba 110 JAV dolerių.
Užsisakyti galima per įgaliotus asmenis redakcijoje, atsiųsti čekį redakcijos adresu
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“, Mėsinų g. 4, 01133 Vilnius,
arba pinigus pervesti į sąskaitą banke „Swedbank“
(kodas 73000) LT36 7300 0100 0000 7071.

Marozai ir susigūžėliai

Andrius Užkalnis. *Prijaukintoji Anglija.* V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2010. 232 p.

Jūs turite teisę emigruoti, neprivalote dėl to jaustis kaliti, ką nors išduodantys, bégantys ar paliekantys – taip mums sako Andrius Užkalnis. Andrius Užkalnis yra tikras žurnalistas, perfrazuojant Michaelą Herrą, nedarantis žurnalistikai daugiau garbės, nei ji nusipelno. Pseudorašytojas, pseudokeliautojas ir pseudointelektualas, grynas anachokapitalistas – „kiekvienas vilkas už save“. Andrius Užkalnis – labai drovus Herostratas, kuriam trūksta drąsos padeginėti šventyklas: davatkoms papiktinti užtenka katedroje bazilikoje prisidegti cigarete.

„Aš tame myliu, bet...“ „Aš ne prieš homoseksualus, bet...“ „Aš ne islamofobas, bet...“ Jūs turite teisę emigruoti į Angliją, visiems Lietuvos piliečiams rašoma knygoje „Prijaukintoji Anglija“, bet... Bet jei jau emigravote, jokiu būdu, nieku gyvu nepamirškite, kad esate *ne savo* šalyje. Ne, Užkalnis visiškai tuo nenori pasakyti, kad esate žemesnės padermės, bet... Bet tiesiog jūsų būdai ir kelai dar nelabai žmoniški, jūs dar grubūs, dar nesuprantate anglisko humorą ir techninės apžiūros svarbos, jūs dar labai nespecializuoti ir manotės galintys „dirbtu bet ką“. Ne, ta šalis nėra kuo nors geresnė nei ši, ten imperijos likučiams apverkti švaistomi milijardai, ten gyvuoja *chav* kultūra, dėl aristokratiškų frustracijų megaujamasi beviltiškomis vulgarybėmis, negalima kalbėti apie rasių maišymąsi ir islamo plėtimą (o Dievel!), visi tingūs ir neaiškiai padlažiauja, bet... Bet gūžkitės, gūžkitės, nedrįskite net pagalvoti: „O mūsuose kitaip...“, nedrįskite stumtelti petimi, neišsi-

šokite ir jau tikrai neperimkite blogosios anglų patirties. Labiausiai reikia saugotis to punkto apie tingumą ir nenorą dirbtu nematomam viršininkui: juk esame vertinami būtent dėl to, kad esame be priežasties atsakingi!

Skaityti Andrių Užkalnį – lengva ir ganetinai įdomu. Tikriausiai taip pat kaip ir Davido Beckhamo *autobiografija*. Taip, gerbiamieji, bestselerių kultūra – jau Lietuvoje, ir pats Užkalnis tarsi Jeremy Clarcksonas pasiūlytų snukin kiekvienam, išdrūsusiam nepavadinti jo „rašytoju“. Taip, „iš Vakarų“ šis „rašytojas“ parsivežė nemažai naujosios sėkmės formulų: ši knyga yra ne tiek kūrybos, kiek *dizaino* gaminys, atrodo, kad net juokeliai kartojasi tuo pačiu ritmu kaip ir įterptinės nuotraukos, skaitytojui sąmoningai kuriamas toks ritmas, kuris nuolat laikytų jį įtrauktą, tai – banguojanti faktu ir juoklio, kultūrinės nuorodos ir įžvalgėlės jūra, vaikiškame baseine siaučianti audra, „Olalia“ seksualumas. Tai – vos laipteliu aukščiau nei mergaitiški skiedalai, kai aprašomos suknėlės petnešėlės ir „atskleidžiami veikėjų portretai“.

Kalbant apie laiptelius – šios knygos autorius yra *intelektualas marozas*. Pasilypėjės ant pirmojo mąstymo kategorijų laiptelio („Saulė šviečia. Noriu alaus. Mašina gerai traukia, mažai ryja benzino. Mentai – blogai. Papai – gerai“), jis žvilgčioja per „aš mačiau“, „aš skaičiau“, o labiausiai – „man sakė“ tvoros viršu, sugeba, pasitelkdamas paprastą nutylėjimo humorą ir kultūrines nuorodas, mus palinksinti, pateikti šmaikščių įžvalgų apie tarp kaimo ir miesto kultūros pasiklydusias ir todėl piktas polikliniku lankytojas, *teisingai* pradėti ir užbaigt. Šio *intelektualaus marozo* pasaulis yra labai paprastas, nes labai logiškas, jaame ryškus *status quo*, kuris negali (!) keistis vien dėl mūsų

norų, todėl esame priversti su juo kolaboruoti. Viešbučiuose gyvena ir gerą vyną geria tie, kurie gali tai sau leisti, BBC žurnalistėms derėtų išsipinti iš plaukų hipiskas sruogeles, *derėtų aplankyt* štai ši barą, štai ši muziejų... Nepyk, Andriau, bet neketiname vakarietiškai gūžtis, su teikdami tau rašytojo vardą: lietuvių kalboje yra atskirtis tarp amatininko ir menininko, o pastaras pasižymi ne tik logika, bet ir siurrealio pajauta, ne tik humoru, bet ir interpretacija, ne tik kultūrinėmis nuorodomis, bet ir siek tiek nepriklausomu mąstymu, jo mintį ir raišką menkiau riboja visuomenės nuomonės cenzūra...

Blogiausia, kad „Prijaukintoji Anglija“ nėra bloga knyga. Ją lengva ir smagu skaityti, ji nesukels varginančio, destruktyvaus minčių gaisro, nuteiks malonai ir privers nusiypoti, pamiršti naivų pauaglišką nihilizmą. Pamirškime viską, lengvai atsiduskime, pakelkime taurę brenžio ir tarkime: „Ech, taip jau yra“, „Gyvename tik kartą“, „Kas bloga, teišnyks“ ar bet kurią kitą visiškai nieko nereiškiančią frazę. Matyt, kažkur pražiūrėjome ironiją Kurto Vonneguto frazėje „Nieko nepadarysi“, per tiesiai ją supratome – ir toliau leidžiame tokiams libertarams kaip Užkalnis kurti naujas lengvų pasiskaitymų, profesionalaus turizmo, *marozų* ir susigūželių tradicijas. Blogiausia, kad naujieji *marozai* ir naujieji susigūžėliai, *skaitytojai ir turistai* – Lietuvoje ar Anglijoje, Serbijoje ar Argentinoje – nėra blogi žmonės, veikiau atvirkščiai.

TOMAS MARCINKEVICIUS

Kai skauda žiaunas

Susikratę iki nepatogaus būvio, žodžiai nenori būti idėti į niekieno lūpas, išstatyti kitų nuomonei, kitų pažiūrėjimui, vis tiek tai nebus ta pati frazė, tas pats sakiny, jei jis išgirs skirtingos ausys. Virpa ant kelių sėdinčios raidės, ką su jomis daryti, jei ne idėti į burną? Galima padaryti gražių mandalėlių ir sukratyti į šiukslių dėžę. Galima sužerti į kišenę ir sumaigytį kaip ir visas kitas ten prisigaudusias šiukšles. Juk turi laiko, sutaupei tiek pastangų, tačiau išsaugojai ir savo kiautą, kurio niekas jau nebepramuš. Nežinau, su pykčiu ar pasigérėjimu tai sakau, dar neapsprendžiau. Niekas nejeis, nepakeis nieko viduje, o nejeis ir savastis, neikam neatiduosi. Jei turi.

Kažkas visgi turi išvykti.

Negalima taip ilgai sprogti, neišspaudžiant jokio pumpuro, o gal dūmų. Atrodo, kad tai turėtų būti ir palaiminges laukimas, nes puikiai suprant, už ką čia iprasta ploti katučių – už stiprią, tave sunaikinančią aistrą, išreikštą kokia nors akivaizdžia priemone, kad galėtų pakraipyti galvas tie, kurie patogiai tarpsta apatijos kokoneliuose, ledžia sau kasnakt apmirti minkštose pagalvėse, dvejonių neišvagotuose guoliuose, ir įvertinti tavo desperaciją bei naktį maudulį kaip idomų muziejinių eksponatą. Nežinau, ar jie iš tiesų gérisi tuo, kad kažkas dar gali ką pajauti, ar tuo, kad sugeba beveik mirti pastebėdamas tai, iš ką jie nekreipia dėmesio.

Kvaila, bet įmanoma pradėti mirti žiūrint į žydintį medį ar krūmą, į tūkstančius virpančių lapų, kurių kiekvienas pakeičia spalvą nuo menkiausio šviesos blykstelėjimo. Jauti jų jégą, tobulumą ir nežinai, kodėl tai taip skausminga, neaišku, ar reikėtų iš sukilusio nerimo tą krūmą suvalgyti, susigrūsti visą į burną, godžiai ryjant, nekramtant, ar pasiūmiant dažų ir ištraukti tą vaizdą, nepajudinamai įlindus į galvą, kad nurimtum. Arba nedaryti nieko ir jausti, kaip pamažu apmiršti, nes negali dalyvauti veiksmi, negali nieko padaryti, pridurti, tik žiūrėti, o apmaudas kyla minutę

po minutės, todėl norėtusi neiškentus išsitraukti akis ir matyti tik pilkšvą ramų šešelį.

Bet ir vėl jautiesi apgautas. Juk kiekvieną dieną iš naujo susimezgi iš paklodės kilpą ir lauki, kol žmonės iš kaimyninio balkono baigs rūkyti ir griž į savo jaukius kambarius, kad galėtum atliliki savo savarankišką lemtį. Bet neatlieki, nes gyvenimas moka vis iš naujo pagauti kaip kokią paiką musę lipni juostelė, ant kurios taip norisi nutūpti, net matant likimo drauges, besiraitančias iš nevilties klijuose. Kažkas vėl sužavėjo, priminė, kad gali kažkur dalyvauti, netgi ne gali, o privalai. Ir tu meti kilpą, jis krinta ant kilpų kalno, kuris jau siekia tavo šešioliką aukštą, ir išmoksti iš naujo nerimti, ko nors labai norėti, nors manei, kad ši buržujiškų jausmą jau sutramdei ir išgyvendinai sau iš neramybių sąrašo. Ir diena vėl pasibaigė, užkabindama tau lyg žuviai žiauną su kokiu nauju triuku, kuriam dar nebuvai pasiruošęs. O tai buvo tik žydintis krūmas.

Gėlėtų raštų kilpas megzt verčia toji didžiulė baimė, kad liksi užriby. Lyg būnant nejautriam pirštui, kuris nejaučia, nei kai prisiliečia, nei kai pradeda kraujuoti. Todėl pasileidi į bevaises paieškas to dyglio, kuris pradurtų taip, kad net susiriestum. Ir žinotum, kad tave padegus nepasisjustų plastiko smarvės. Todėl viską darai su dviguba tūžmastim, po savim barstydamas iššvaistytas dienas, supykdytus ir išskaudintus žmones, per kurių galvas nerūpestingai perlipai, kurie turėjo padėtiapti gyvam, bet nepavyko, ir jie sugulė įatsarginių krūvą. Juos tai išmokei jausti, gali to pavydėti, tik niekas už tai nepadékos. Jiems to nereikia, kokia nelaimė, aplinkiniai tokie nesmalsūs, kad net nesivarga išsitinkinti, ar iš tiesų po kelnėmis nesislepia uodega, išduodanti, kad jie net nėra žmonės.

Dvigubas, šuniškas noras išsivaduoti, lydimas urzgimo, už ką tokia našta vienam, kai kiti sauguose kūnuose ir nenori iš jų bent trumpam išlisti ir apsidairyti aplink. Gal tai tikrai užginta, gal negalima dristi? Žinoma, moralė ne-

leidžia eiti, lyg niekad nebeatsigrežtum, sėjant netvarką, laužant viską, kam gali suskausti. Bet nevalia nieko tauso, tai reikalauja laiko, o laiko nėra, todėl su nekantra ir atsainumu pameti miestus, daiktus, žmones, negalēdamas į nieką įsisikverbti visiškai. Bet ką darydamas dvejoji, gal tai ne tas, ne ta, gal tai tuščias šovimas į būti – juk labiausiai tikėtina, kad praleidai dar kelis mėnesius, iš tiesų sapnuodamas. O ponas Dievas vėliau pasakys, kad nieko neatsitiko, kad per tuos tau duotus metus tik per trumpais nagais draskesi apsauginę plėvelę, kurią turėjai įveikti, ir taip niekad ir neįsėjai į tikrą gyvenimą, kad įgytum galų būti kažkuo, asmeniu su veidu, likimu ir vėlesnė vieta, kur nors ne atgal į didžiąją skyly, kur tūnojai prieš čia atsiradamas.

Per tokį kraują, kliedesi gimbsta kiekviena mintis, nesusijusi su buitim, ji praeina po keleto minučių, užleisdama liejamą prakaitą ir užgniautą gerklę kitai. Tarsi kas įkyriai trukdytu, stengdamasis išlaikyti tave miego būsenos, net mintim nenutolti nuo ten, kur esi, slépdamas nežinia kokią būties paslapčią, kuri tūno beveik panosėje. Bet laiko lieka vis mažiau, nes pjauna nenugalimas irzulys, kad nesugebi iki galio kovoti, jei ne iki tiesos, tai bent iki visiško išsekimo, pamiršęs net savo vardą, kad negalėtum daugiau savęs kaltinti. Užtektų suprasti bent mažą mozaikos dalelę, pažinti jos tiesą kaip raktą į atsakymą, kodėl vis dar lyg vilkelis sukies aplinkui, nepajudėdamas iš vietas. Bet kaip išsivažiavęs traukinys negali sustoti ir nesutraiškyti pakelės savižudžio, tu negali liautis bandyti atiduoti save šiai akimirkai, būti ja tikras, kas atrodo taip neįmanoma šioje papjė mašė karalystėje, kur slepiama viskas, kas būtų ne taip greitai sugriaunama.

RŪTA JAKUTYTĖ

Dambrelis bimbia, šeivelė kankliuoja

Dambrelis, dumbrelis, dimbrelié, bandūrélis, bindūrélis, dambras, vargas, vargonélis, šeivelė, kankliké, bimba – kuo įvairiausiai lietuvių vadinamas obertoninis muzikos instrumentas, kuriuo garsai išgaunami tik tuomet, kai jį prispaudi prie dantų ir imi virpinti metalinį liežuvėlį. Tokie instrumentai vadinami lamelofonais. Dar priduriama, kad tai beveik savaimė grojantys instrumentai. Nesuprantu tokio apibūdinimo. Iš tiesų tai instrumentas, kurį gerai pritvirtinės prie dantų pats muzikantas gali pavirsti egzotišku obertoniniu instrumentu. Obertoninis? Ką tai reiškia? Paaiškiniu kaip dailininkas. Kai tapai paveikslą – naudoji ne vieną tūbelę dažų, tačiau jei jį tapytum, tarkim, vien mėlynos spalvos atspalviais, tonais ir pustoniais, tada tai būtų „obertoninė tapyba“. Tapyba viena nata! Dambrelis (šiuo metu populiarusias toks šio instrumento pavadinimas) priskiriamas skambinamujų idiofonų grupei. Gaminamas iš metalo, rečiau – iš palmės medienos, bambuko, dar rečiau – iš kaulo (o gal ir nebegaaminamas?). Metalinis 3–20 cm ilgio bandžas ar balalaikos formos korpusas per vidurį turi pritvirtintą plieninį 3–15 cm ilgio ir maždaug 0,5 cm pločio dažniausiai siaurėjant liežuvėliu su užlenktu galu – vāseliu. Grojant dambreliu siaurasis korpuso galas tvirtai priglaužiamas prie dantų, kartais lengvai sukandamas (tuomet groti greitu tempu sunkiau), o liežuvėlio vāselis pirmyn atgal virpinamas smiliumi arba i vieną pusę (i save) trimis pirštais – smiliumi, didžiuoju ir bevardžiu. Esama ir visiškai kitokių dambrelio formų – pavyzdžiu, japoniškas *muk-kuri*, kurio liežuvėlis virpinamas tampant prie dambrelio priroštą virvute, ar dambreliu giminiškas instrumentas burnos lankas (angl. *mouthbow*), kuriuo grojama braukant stryku.

Dambrelio liežuvėlis skleidžia pastovią natą, o burnos ertmę, gerklos, bronchais, nosis atlieka rezonatoriaus funkciją. Balsiai, priebalsiai ir įvairiausiai liežuvio makalavimu burnoje išryškinami įvairūs obertonai ir efektais, tarsi vienu metu būtų grojama keliais instrumentais.

Tai pats mažiausias instrumentas pasaulyje – gali būti 2,5 cm ilgio. Galbūt todėl vienas „poetas nuo Lietuvos“ – Mindaugas Valiukas – haiku knygą pavadino „Dambrelis“. Juk haiku ir dambrelis – abu labai maži, ekspresyvūs, išraiškingi ir meditatyvūs dariniai.

dambrelio pavadinimo *scacciapensieri* lietuviška reikšmė – „išvyti (išbaidyti) mintis“. Nieko nuostabaus – juk dambrelio garsais šamanai gydavo įvairias ligas (jakutai, tuviai iki šiol dambrelį naudoja įvairiausios apeigose), o Italijoje dambreliu sereadas po langais mēgę groti vyrai buvo traukiami baudžiamojon atskomybėn – manyta, kad šio instrumento garsai užburia moteris ir skatina paleistuvavimą.

Seniausias dambrelio istorija nagrinėjančių archeologų patvirtintas faktas – Kinijoje rastas grafikos darbas, vaizduojantis vyra, grojantį dambreliu, kuris buvo sukurtas maždaug prieš 2300 metų. Iš dambrelio gerbėjų, įvairių kitokiu šniukštinėtojų – dambreliavimo mēgėjų sklinda nepatvirtinta informacija, neva Europos žemyne jau rastas seniausias pasaulyje dambrelis, kuriam esą net 4000 metų. Ar tai tiesa, sužinosime vėliau... O patikrinti faktai tokie: iš Europos, taip pat ir i Lietuvą, dambreliai atkeliau iš Azijos apie XIII a. (juos senuoju Šilko keliu su kitomis prekėmis galėjo atvežti tutoriai). Seniausi dambreliai Europoje rasti 1399 m. sugriautos Tanenbergo pilies griuvėsiuose. Švedijoje Trompii giminės, taip pat gyvenusios XIV a., herbe buvo dambrelio piešinys. Archeologų radiniai įtikina, kad dambrelio išvaizda istorijos tēkmėje nė trupučio nepakito (išskyru eksperimentinius išradinę šių dienų meistrų modelius).

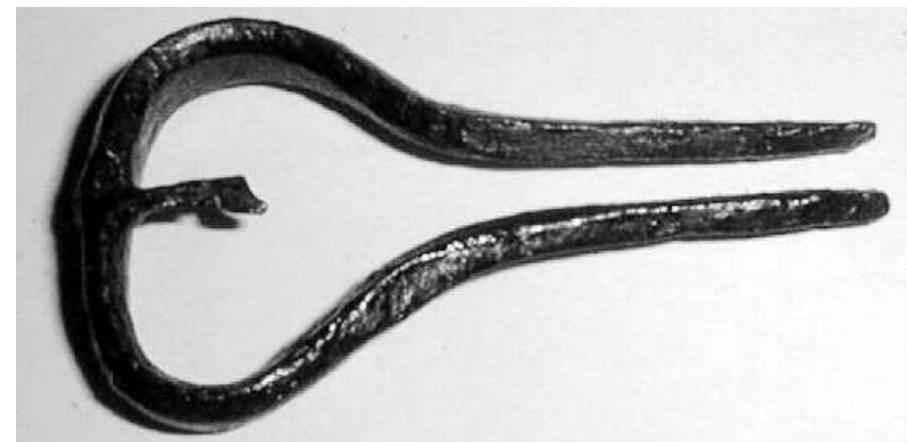
XIV–XV a. Lietuvoje, kaip ir visoje Europoje, dambrelis buvo populiarus tarp vidutinio ir žemesnio socialinio sluoksnio žmonių. Juo grodavo keliaujantys prekiautojai, artistai, muzikantai, fokusininkai, elgetos. Yra žinių, kad laisvalaikiu šiuo instrumentu grodavo ir užsikiše už diržo nešiodavosi kariai samdiniai. Negi i mūši eisi nešinas armonika ar valtornai?..

Lietuviai, kaip ir kitos Europos tautos, gali pasigirti dambreliu grojantys nuo XIV a. Šioje srityje su europiečiais einame koja kojon. O Sibiro tautelių ir indėnų grojimo dambreliais istorija nusidriekia į neatmenamų laikų glūdumas. Grojimo dambreliu tradicija senųjų kultūrų žmonėms niekada nebuvu nutrūkusi; iki šių dienų dambrelis jiems – vienas iš pagrindinių muzikos instrumentų.

Trakų pilies teritorijoje kartu su alaus salyklo likučiais ant ąsočio šukių buvo iškastas XIV a. dambrelis, kurio ilgis – 5,3 cm, kilpos skersmuo – apie 5 × 1,5 cm. Vilniaus Žemutinės pilies teritorijoje irgi buvo rastas XIV a. dambrelis (iš viso ten buvo rasti šeši XIV–XV a. datuojami instrumentai). Šių instrumentų rasta ir kasinėjanti Kernavės piliavietes. Matyt, šie radiniai leistų teigti, kad tai buvo gana gerai didikų pasilinksminiuose žinomas ir neretai naudotas instrumentas. Kita vertus, to laikotarpiu dambreliai Lietuvoje

iki šiol žinomi tik iš minetų pilių teritorijų kasinėjimų. Tai leistų spėti šiuos instrumentus buvus ano meto valdovo dvaro muzikinio gyvenimo dalimi. Vėlesniais laikais ši instrumentą prisitaike ir kaimo muzikantai. Ilgainiui kiekvienas meistras pasigamintą dambrelį pavadindavo savaip: apie Ukmergę, Anykščius – dambreliu; apie Zarasus – bimba; apie Biržus, Pasvalį – bandūreliu; apie Šiaulius – šeivele, kanklike ir t. t. Taigi paprasti liaudies žmonės dambrelius gaminosi patys, todėl tai – lietuvių nacionalinis instrumentas! Prasčiokai ši instrumentą naudojo pasilinksminiuose. Grodavo kaip išmanydam, dažniausiai greitu tempu, specifinį skambesį derindami su kitais instrumentais – pritardavo šokiams ir dainoms.

1818 m. Kristijonas Donelaitis poemoje „Metai“ rašė, kad linksmindamas „Lauras su piršu dambrelį skambino pūsdams“. Tačiau tai buvo ne tik pasilinksminiu instrumentas. Kartą senas žmogus man pasakojo, kad gavėnios laikotarpiu, kai visi varpai ir vargonai nuo Didžiojo ketvir-

Dambrelis iš Vilniaus Žemutinės pilies. XIV a.

Ukmergės krašto muzikantai Stasys Belickas (lumzdelis), Juozas Kutelis (dambrelis), Stasys Liakumas (lūpinė armonikėlė). 1938

Dambrelis taip pat kone daugiausia pavadinimų turintis muzikos instrumentas. Greta juo visame pasaulyje ir vadintas jis toli gražu ne vienu vardu (palyginkime su smuiku ar didžiausiu pasaulyje instrumentu – vargonais). Archeologai jo nėra radę tik Australijos žemyne – matyt, aborigenams pakako *didgeridoo* vamzdžių? Šie taip pat obertoniniai instrumentai ypač gražiai dera prie dambrelio. Dauguma dambrelio pavadinimų skirtingose tautose panašūs: *varganas*, *vargonėlis* (*vargan* – Rusijoje); *dambrelis*, *dumbrelis*, *dimbrelié*, *dambras* (*doromb* – Vengrijoje, *drymba* – Ukrainoje, *drumla* – Lenkijoje)... Tačiau *dambro*, *dambrelis* pavadinimai atitinka ir senuosis lietuviškus žodžius, reiškusių verkimą, rékimą, gerklas. Verkiančiam vaikui sakyda: „Ko čia dambras laida?“ („Ko čia gerklas laida?“) arba „Baik vambryti“ („Baik žiumbti“). Peršasi prielaida, kad tai nėra tik skoliniai iš Lenkijos ar Ukrainos (?). Norint tvirtai teigti, prieiktų išsamių specialistų tyrimų. O itališko

tadienio iki Didžiojo šeštadienio velyknakčio tylėdavo, kol pašventins vandenį ir ugnį bei išs skambeti varpai, keliose Aukštaitijos bažnyčiose per Pakylėjima tyliai skimbiodavo dambreliai. Kai prieš daugelį metų klausiausis to pasakojimo, dar labai nesidomėjau nei šiaisiai instrumentais, nei jų istorija, todėl dabar net negaliu parašyti, kas toks ir iš kurios parapijos buvo tas žmogus. Beje, mūsų senoliai, išgirdė, kad kas sapnavo dambreliu grojantį žmogų, kažkodėl iškart klausdavo, ar neapšiurės buvo tas muzikantas ir ar ne šaižiai skambino. Jei viskas būdavo gražu, vadinas, sapnas – gera linkintis.

Lietuvoje iki XX a. pirmosios pusės dambreliais grojo daug kaimo kapelių, jos grieždavo šokių ir dainų melodijas, įvairias improvizacijas. Vėliau dambrelis Lietuvoje (kaip ir kitose Europos šalyse) imtas nebenaudoti – greičiausiai dėl armonikos, smuiko ir kitų daugiau decibelų skleidžiančių instrumentų išpopuliarėjimo. Jie užgožė tylų ir subtilų dambrelio garsą. Nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio dambreliai vėl pamažu grįžo į Lietuvos folkloro (ir ne tik) muziką. Dabar kapelos groja naudodamos mikrofonus – šitokiu būdu kitų instrumentų fone vėl galime girdėti dambrelį. 2004 m. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas išleido knygą „Aukštaitijos dainos, sutartinės ir instrumentinė muzika“, joje yra keturios Ukmergės krašte užrašytos melodijos, skirtos dambreliu ir kitiems pritariantiems instrumentams (lumzdeliui, lūpinei armonikėlei).

XVIII a. dambrelis garsėjo kaip virtuoziško muzikavimo instrumentas. Kompozitorius Johannas Georgas Albrechtsbergeris (Ludwigo van Beethoveno mokytojas) sukūrė mažiausiai septynis koncertus dambreliu ir styginiamis instrumentams (trys iš jų išliko Budapešto bibliotekoje). Vokiečių meistras J. H. Scheibleris, į vieną instrumentą su jungęs 11 dambrelių, pagamino muzikos instrumentą *aurą*, kuris, tiesa, dabar jau nėra gaminamas.

Vakarų šalių muzikos akademijose ir mokyklose dar vyksta dambreliu skirtos paskaitos, kursai, grojimo juo technikos pamokos. Dambrelius ėmė naudoti pop- ir roko muziką grojantys atlikėjai, diskžokėjai, įvairiausios grupės. Ir Lietuvoje prieš maždaug dešimtmetį vienur kitur ēmė rastis entuziastų, bandžiusių groti dambreliais. Šiuo metu dambrelius rimčiau naudoja grupės „Atalyja“, „Skylė“, „Žalvarinis“, „Bix“. Ieškodami grojimo dambreliu technikos įvairovės ir galimybų ribų solo dambreliu groja Dainius Jucius (Vilnius), Albertas Bartašius (Pasvalys). Aš taip pat nespjaunu į ši užsiėmimą, bandau įvairius atlikimo būdus. Lietuviško dambrelio gamybos tradicijas tėsiai A. Bartašius, Germanas Aleksejevas (Visaginas). Savęs prie ši instrumentų gaminančių meistrų nesinori priskirti, nes esu padaręs vos kelis dambrelius. Galbūt yra ir daugiau įgudusių mikliarankų, lindinčių tamšiuose rūsiuose ir niekam nerodančių gerai padarytų instrumentų?

Žvelgiant į ateitį atrodo, kad šis instrumentas bus labai populiarus. Juk dambrelio skleidžiamai garsai labai primena *goa*, *trance*, *dance* ir kitokių muzikos stilių naudojamus efektus, gražiai skamba Lietuvos folkloro muzikantų atliekamuose kūriniuose, malonai pagardina roko skonių ir pagilina dažniausiai lėkštus tris lietuviško „popso“ akordus.

EGIDIJUS DARULIS

<http://dambrelis.lt>

Euroseksualumas, eurojaunimas, europaviršius

Vienuolyne kambaryje virš Palermo turgo aikštės valgau be galio skanius pomidorus, virtą aštuonkojį ir alyvuoges. Čia vyks euromokymai. „Grundtvig“ seminaras vadinas „Seksualumas Europoje: kūrybiškas švietimas“. Miestui apžiūrėti turi tik kelias valandas, einant tunisiečių pilnomis šiukslinomis turgo gatvelėmis, vis atrodo, kad koks greitas berniukėlis pastvers mano rankinuką ir pabėgs. Didesnėse gatvėse pilna birbiantių motociklų, stūkso arabiško stiliaus rūmai. Sicilijos gyventojai – panevėžiečių ir Fellini filmų herojų derinys: žele ištepti plaukai, juodi kostiumai, visi garsiai skeryčiojasi. Skaičiau, kad Palerme ir dabar didelė korupcija, sialčia mafija ir beveik kiekviena parduotuvė turi jai susimokėti.

Po pietietiškų gatvių gera atsidurti sterilioje vienuolyne aplinkoje. Kai grįžtu į savo kambarį, jame randu apsigyvenusią bulgarę. Ji išspuošusi it Ala Pugačiova, piktinasi, kad čia ne penkių žvaigždučių viešbutis. I vakarienę susirenka dalis atvykėlių. Stalas nukrautas keptais baklažanais, makaronais, jūrų gėrybėmis. Beveik visi iš posovietinių šalių. Daugelio profesijos niekaip nesisieja su seminaro tema, tai tiesiog profesionalūs važinėto i nemokamus renginius (daugiausiai į tai išankstinių turkai ir latviai). Amžius – iki trisdešimt penkerių, bendrauja lengvai, atmosfera primena studijų laikus, o gal nukrypti į banalius turistinius plepalus neleidžia kalbėjimas anglų kalba? Jau imu išsivaizduoti, kaip viskas vyks, tik įdomu, ar tai man padės reabilituotis po persidirbimo ir rasti naujų norų ir jėgų. Tieki dalyviai, tieki mokytojai už mane jaunesni. Ko jie gali mane išmokyti? Seksualumo klausimus psichologai išnagrinėję daug išsamiau. Gal jie gali suteikti lengvumo? Jie internacinalūs, informuoti, judrūs.

Seminaras prasideda gražioje freskomis pausojoje salėje. Atmosfera europietiška, vedėjai nesusireikšminė, bet tvirti. Instituto šūkis – „Didinkime žmogaus gyvenimo turtingumą, o ne ekonominių turta!“ Viskas skirta kultūrų bendradarbiavimui, lygių teisių, kūrybiškumo išlaisvinimui. Bet kaip jie susitarkys su tokiais dideliais užmojais? O gal tai pinigų plovimas? Šiaip ar taip, tuo verta pasinaudoti, juk mokame europinius mokesčius. Kiekvieną užsiėmimą pradedame nuo *ice breaker* – pašokam, pamasažuojam viens kitam nugara; mokytis su smagia nuotaika tikrai lengviau. Seksualumo temą nagrinėti pradedame nuo seksualumo apraiškų romeniškose skulptūrose, kurių prigrūstas visas miestas. Gidas tvirtina, kad išskirtinai seksualios romėnų skulptūros prisdengusios krūtį ar genitalijas ne dėl to, kad nori tą kūno dalį paslėpti, o kad atkreiptų į ją žiūrovo dėmesį. Grupelėse pradedame nagrinėti įvairias seksualines temas – lyčių lygbe, seksualines mažumas, masturbaciją, kontracepciją. Sociologė feministė iš Vengrijos tvirtina, kad norint sulaužyti bet kurį stereotipą reikia šokiruoti visuomenę, o vėliau jau galėsi būti laisvas. Ji atsivežę gerą filmuką su besimasturbuojančių žmonių veidais. Būtina suartėjimo sąlyga – turi patikti žmogaus *fucking face*.

Keletas intelektualių čekų ir vengrų, labai šiuolaikiški ispanai, rodos, gėjai, ir vienas atspūtės australas visur garsiai reiškia savo nuomonę, kampe susitraukę keturi apkūnūs turkai beveik nemoka anglų kalbos, viskā bando logiškai išsiaiškinti tvarkingutės mokytojos iš Rumunijos ir Slovakijos, kiek ramesni emocinga išspuošusi lenkė ir portugalė, keli besistengiantys gerai pasirodyti latviai, o seksualios bulgarės iš viso neturi jokių minčių. Pavydžiu drąsiausiemis europiečiams, norėtusi tokiai apsimesti bent grįžus namo. Visi turi skaityt pranešimus. Kad nepasirodyčiau nevykėlė, bandau išjūdinti angliskai nesivartant liežuvį. Bet dalis pranešimų nuvilia – visi kalba apie seksualinių dalykų padėti savo šalyje, o ta padėtis visur vienoda. Visi atsivežę efektinę skaidrių, jei tokias pastangas būtų idėję į turinio gilinimą, tikrai būtų buvę geriau. Klausydamas galvoju, į kurias miesto vietas nubėgti per pertraukas. Ne lankytu užsiėmimų negalima – organizatoriai pasakė aiškiai: jei ką nors praleisi, neatiduos lektuvo bilietų pinigų. Skaičiuoju minutes iki pertraukos, o paskui jau lekiu. Bet kas dieną viskas vis labiau vėluoja, užsiėmimai pradedami vis vėliau, dar vėliau susirenka visi atvykėliai ir viskas bai giasi jau visiškai vėlai. Ima siaubas, kad iš viso nepavyks nieko apžiūrėti.

Surengiamas afrodiziakų vakarėlis. Visi prisivežę nežinia kokių tautinių saldumynų ir stipresnių gėrimų. Vienuolyne tvarkytoja mumis, šetono išperomis, akivaizdžiai bjaurisi. Savo rūščia laikysena ji primena sadistišką motiną, kuri priversta suvaldyti pasiutusius sūnus – ji visad susiraukusi, ko prašysi, to negausi, kai nori išpilti dar vieną puodelį arbato, ji priėjusi pikta nuneša virdulį. Mane pakviečia sutraukti suktinukę, bet ji neturi poveikio. Australas, kuriantis dokumentinius filmus, įkvėptai pasakoja, kaip narkotikai padeda praplėsti samonę ir rasti išeitį, kur jos atrodė neįmanomos, sako, vieno karto užtenka visiems metams, bet paskui jam išsprūsta, kad rūgštis vartojo prieš savaitę. Jo nuomone, samonei keisti geriausia grybai, jų galima atsisiųsti internetu. Aš žiūriu į tamšų dangų virš vienuolyne kiemo ir mane ima kažkoks internacinalinis šaltis, geriau jau eiti miegoti. Iš ryto vienuolyne tvarkytoja iš viso išsiutusi, ji užremia duris ir neleidžia išeiti iš kambarių, sakydama, kad turi išdžiūti ką tik išplautos grindys.

Mano pranešimas – apie dažniausias mano pacientų seksualines problemas, tačiau seminaro dalyviai tik stebisi, kaip blogai būna žmonėms, ir rimtesnė diskusija neužsiemezga. Skirtingai nei psichologiniuose seminaruose, niekas čia nekalba asmeniškai. Per pertrauką visų klausinėjų: „Ar turi draugų gėjų?“, niekas, be pačių gėjų, jų neturi ir nesiveržia turėti. Gėjai, be abejo, turi teisę būti gėjais. Iš jų verta pasimokyti, kaip būti kitokiam, pavyzdžiu, jei esi apimtas depresijos – nevaidinti linksmo. Deja, kaip ir kiekvienoje grupėje, čia greitai susiformuoja taisyklės, kad gerai būti socialiai aktyviam, šnekiam, o po vakarienės vis madingesni darosi gėrimas ir žolytė, o jei to nedarai, galimybė būti mėgstamam pastebimai mažėja. Visi čia turi teisę vėluoti, tačiau niekas neturi teisę išeiti iš užsiėmimo laiku. Suvalgiusi ilgai lauktus pietus nubėgu į galeriją, bet būdama tokios nuotaikos negaliu suvokti meno kūrinių. Kūrinys susiliečia su žmogumi per kažkokias jautrijas vietas, tarsi pritrauktų prie savęs ir klaustų: ar tu gyvas? Ar sugebi jausti? O aš po tos kovos už teises matau tik formų ir spalvų paviršių.

Prasideda meno terapija – teatro užsiėmimas. Mums reikia judėti vyriškai, moteriškai, žiūrint į akis, atsargiai, pakartojant kitą, susitelkus į jausmus. Pagyvenęs italias rezisierius vaikiškai jautrus, džiaugsmingas, bet kartu valdingas. Turime užsimerkti ir reaguoti į partnerio skleidžiamą garsą, gėjus iš Ispanijos mane šaukia iš visų kampų keistu kalakuto balsu. Tai tarsi grižimas į vaikystės žaidimus, kurių kažkada pritrūko. Po įdomių užsiėmimų ir vakarienės einu namo, džiauguosi gyvenimu, prieinu prie kambario ir suvokiu, kad jis užrakintas. Matyt, jaunesnioji bulgarė geria, o vyresnioji, kuri į seminarą atvyko bėgdama nuo šeimos, jau spėjo susipažinti su kažkokiu italu ir gilinasi į seksualines temas praktiškai. Einu ieškoti pirmosios į barus, bet kur čia ką bepagausi apsirūkiusios publikos pilname naktiniame gyvenime.

Grupė jau labai aiškiai suskilo į blogiukus ir spartuolius miesto lankytojus. Anksti iš ryto bėgū apžiūrėti karalių rūmų – jie kainuoja daug, o grožio mažai, šalimais įdomi arabiško stiliaus bažnytėlė, bet ir ta nepigi. Po savo pranešimo prarandu motyvaciją kalbėti angliskai ir nejučiom imu už-

sidaryti, kaip tos mažumos, apie kurias čia kalbame. Kažkas skaito eileraštį: „Negrūdžiuose tylėdam“? Su mumis padiskutuoti ateina kuo tikriausias transvestitas rožinėm kojinėm, storu balsu ir smagiai juokauja. Paskui aplanko nuobodūs politiniai veikėjai. Man dabar jau tobulai išeina žiūrėti į kalbantį žmogų ir nieko negirdėti, tai tarsi garsinė meditacija, aš permastau įspūdžius, gyvenimą. Per pietus nekyla noras ieškoti muziejų, tūnau vienuolyne ir jaučiu laiko tēkmę. Atsigulu kambaryje, turgo garsai už lango nebeerzina, bulgarės netingi puoštis, o aš tingiu net parašyti namo. Iš kur ta apatija? Mane valgydina, linksmina ir dar negerai? Bet žmonės vėl ima mane judinti, klausinėti, girti, vėl įtraukia į bendrumą. „Ačiū. Grazie. Labai, labai gerai!“ – lenke man turi daug gerų žodžių. Dabar mus verčia piešti, įkyrus mokytojas man kiša juodą lapą. Artistiškas čekas, kurio žmona – garsi feministė, prięjės pasakoja, kaip dėstė kriminaliniame koležje Bronxse, o dabar veda teatro užsiemimus benamiams. Vakarienė kaip visada iš keturių patiekalų.

Ryte mums leidžia traukiniu nuvažiuoti atsipūsti į pajūrio kurortėlį Čefalu. Pensinio amžiaus dėdulė raudonais batais, kurio klausiam, kur važiuoti, iš pradžių kalbasi su mumis, paskui kalbina autobusu važiuojantį jaunimą – naudojasi visomis progomis pabendrauti. Maži nameliai, bažnytėlė ant jūros kranto, šilta sūri jūra, smėlis. Kai išeisiu į pensiją, atvažiuosiu čia atostogauti. O jei dar turėčiau gerų knygų, o ne tą internacinalą! Naktį sapnuju kažkokį abstraktų vyriškį, jausmas toks tirštas, kad pats savaime yra tiesa, ir taip veržiasi būti išreikštasis kūniškai, kad net atsibundu. Su savo seksualinėm temom jie pasiekė ir mane. Vakare gėjus pasakoja, kokie baisūs jo tėvai. Jis išnešė sveiką kailį, o jo sesuo tapo šizofrenike. Jis rodo savo mylimojo, kuris liko namie, nuotrauką, bet ir Palerme jau spėjo susirasti dešimt metų jaunesnę meilę ir nueiti miegoti su juo į paplūdimį. „Negrūdžiuose tylėdam“? – saiko jis. Deja, naujoji meilė, sužinojės, kad jis smarkiai vyresnis, jis atstumė. Latvis skundžiasi, kad jis apgauna visos merginos, kol susivokiu, kad jis pats paranojiškas. Vis daugiau žmonių slenka prie manęs, norėdami išpasakoti savo keistas problemas. Kalmarai, rizotas, makaronai, ančiuviai, pjūklažuvė.

Paskutinę dieną vienuolyne kiemas padalinamas į keturis kvadratus – teatras, piešimas, fotografavimas, laisvė. Kai jėini į vieną kvadratą, turi užsiimti viena veikla, kai į kitą – kita. Čekas išsidžiai įėjina į teatro kvadratą, užsideda skrybėlę ir švytēdamas nuo pasitenkinimo savimi lauko teniso raketė trenkia į futbolo kamuolį, lenkė iš karto ima puoštis perukais ir skaromis, o gėjus susivynoja į rožinį popieriu ir šokinėja per virvutę, grybų uostytojas išėję tegali atsigulti, aš apsisupu Europos Sajungos vėliava ir medituoju. Kitame kvadrante piešiu dejuojančius zuikius, nedidelius atominių bombų sprogimus, vieni iš kitų darome skulptūras, rėkiame. Laisvė tai laisvė. Po pietų einame daryti *flashmob* – įsimaišome tarp pajūrio bulvaru vaikštinėjančių žmonių, slovakas ima lėtai daryti taičių judesius, po vieną prisidedame prie jo ir sukamės apie jį kaip planetos, žmonės sustojo žiūri į tą cirką, reginys stulbinantis, labai gerai. Paskui mes daliname lapelius su kvietimais į baigiamajį renginį. Visgi aš noriu išmokti to draugiškumo – siūlyti kažką kitam, klausti, pasakoti, ne dėl anglų kalbos, o iš viso – apetitas kyla bevalgant. Vakarienė, vėl baisus apsiliegumas, septyni patiekalai. Vienam žmogui šiemis mokykams Europa išleidžia 1500 eurų.

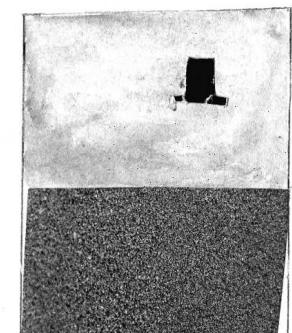
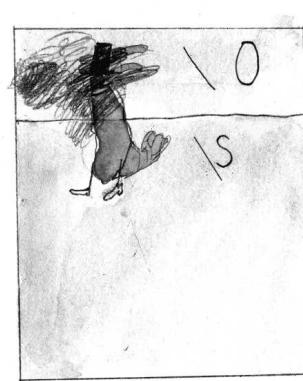
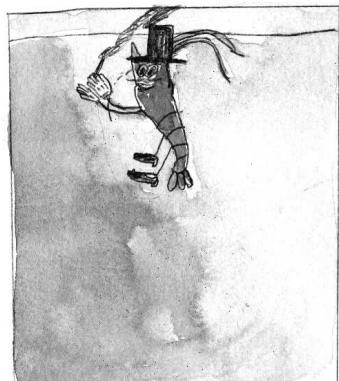
Paskutinę naktį iš viso niekas negrižta namo, viena turkė susidėjo su latviu, kita – su australu, bulgarė – su italu, portugalė – su ispanu. Konservatyviausią šalių atstovai vienai nutrūko nuo grandinės, kiti bastosi kažkur po naktinį miestą. Vienuolyne ledi tokia įsiutusi, kad paryčiais liepia išsinešti iš kambarių daiktus. Paskutiniai pirkiniai ir namo. Ar iš tikro buvo tai, apie ką rašau? *European boys and girls* – lengvi, šokantys, diskutuojantys – išstirpsa Saulėto pietų saloj, o aš skrendu lietingon tėvynėn.

GENOVAITĖ PETRONIENĖ

Autorės nuotrauka

Krevetės nuotykiai

Tarptautinė grupė Vareva iš Anycountry pristato:

Arriving from the sea, on a permanent vacation, but not without complete criticality. The Shrimp, hands adorned with classic white gloves, stained with his most frequented beverage. Eyelashes unlike any other and his very shadow a question mark, in the shape of 9, nein, nay-ne.

He tells his morals, through two corals based in Nida Colony he refers to as "Warever", who are overtaken at times by the text written on his passport, encouraging them to wander through narrative paths and embrace his spiritual connection.

Girta krevetė – *shemale* – gyvena neutralioje zonoje tarp Rusijos ir Nidos. Turi UNESCO pasą. Nuolat geria žalias999. Niekada neprisigeria. Drąsiai užsimerkia prieš pasaulio problemas. Ilgos blakstienos – aišku, akių tušo reklama. Visada balsuoja už konfliktų sprendimą alkoholiu. Visada turi kur atsraukti. *Nesitoosina*. Nemoralizuoją. Neieško draugų. Stebi.

Pasaulis priklauso flaniorams.

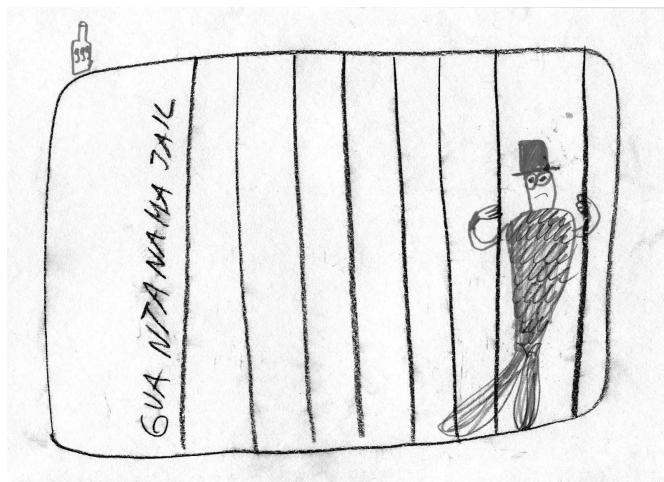
Girta krevetė yra nuoga, kai nusiuima cilindrą, nelaiminga tik tada, kai bai-giasi 999 arba kai pamiršta pažiūrėti į laikrodį ir pražiopso 999 pirkimo laiką – iki 22.00.

Vaisais kitais atvejais *Shrimp999* laiminga (-as).

Apie tai, kur gyvena žymioji krevetė su UNESCO pasu – neutraliuose vandenye tarp Lietuvos ir Rusijos.

Apie didžiausius girtos krevetės gyvenimo malonumus. Tai ne reklama, tai gyvenimo būdas.

Kaip krevetės nedomino socialiniai tinklai, bet draugauti kartais norėjosi.

Ko labiausiai pasigestę krevetė nelaisvėje? Taip, 999.

Bus daugiau